

Uplatnění canisterapie v sociální pedagogice

Bc. Alena Matesková

Bakalářská práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Alena Matesková**

Osobní číslo: **H11527**

Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Uplatnění canisterapie v sociální pedagogice**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti edukace, sociální pedagogiky a canisterapie.

Příprava metodiky výzkumné části.

Realizace kvalitativního výzkumu formou případové studie.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BAKOŠOVÁ, Zlatica. Sociálna pedagogika ako životná pomoc. Bratislava: Univerzita Komenského, 2006. ISBN 9788096843756.

GALAJDOVÁ, Lenka. Pes lékařem lidské duše aneb canisterapie. Praha: Grada, 1999. ISBN 80-7169-789-3.

GALAJDOVÁ, Lenka a Zdena GALAJDOVÁ. Canisterapie: pes lékařem lidské duše. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-879-1.

HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. ISBN-80-7367-040-2.

KRAUS, Blahoslav. Základy sociální pedagogiky. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.

MUSILOVÁ, Marcela. Případová studie jako součást pedagogické praxe. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. ISBN 80-244-0749-3.

NERANDŽIČ, Zoran. Animoterapie aneb Jak nás zvířata léčí. Praha: Albatros, 2006. ISBN 80-00-01809-8.

VELEMÍNSKÝ, Miloš. Zooterapie ve světle objektivních poznatků. České Budějovice: Dona, 2007. ISBN 978-80-7322-109-6.

Vedoucí bakalářské práce:

doc. PhDr. Mgr. Jaroslav Balvín, CSc.

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

26. června 2014

Termín odevzdání bakalářské práce:

22. srpna 2014

Ve Zlíně dne 26. června 2014

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně ..... 5. 8. 2014 .....

.....
Maks B

---

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se zabývá canisterapií a jejím sociálně pedagogickým uplatněním. V teoretické části představuje základní pojmy a teoretická východiska sociální pedagogiky a canisterapie. Dále se věnuje fyziologickým a psychologickým přínosům působení psa na člověka. V praktické části popisuje realizovaný kvalitativní výzkum a informuje o výsledcích sociálně pedagogického využití canisterapie v práci se seniory.

Klíčová slova:

Canisterapie, AAA - aktivity za pomoci zvířat, AAT - terapie za pomoci zvířat, AAE - vzdělání za pomoci zvířat, AACR - krizová intervence za pomoci zvířat, senior, sociální pedagogika.

ABSTRACT

This bachelor thesis deals with canistherapy and its socio-pedagogical application. The theoretical part presents the basic terms and the theoretical bases of social pedagogy and canistherapy. Furthermore it deals with the physiological and psychological benefits of dog's impact on a person. The practical part describes the executed qualitative research and informs about effects of socio-pedagogical use of canistherapy on work with seniors.

Keywords:

Canistherapy, AAA – animal assisted activities, AAT – animal assisted therapy, AAE – animal assisted education, AACR – animal assisted crisis response, Social Pedagogy.

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala mému vedoucímu bakalářské práce doc. PhDr. Mgr. Jaroslavu Balvínovi, CSc. za odborné vedení a cenné připomínky při zpracování této práce. Velmi si vážím jeho ochoty a vstřícného přístupu ke studentům.

Také bych ráda poděkovala všem, kteří mi věnovali svůj čas a poskytli informace, bez nichž by tato práce nemohla vzniknout.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 K TEORETICKÝM VÝCHODISKŮM A ZÁKLADNÍM POJMŮM CANISTERAPIE A SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKY	12
1.1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA V DOMÁCÍ, ZAHRANIČNÍ A CIZOJAZYČNÉ LITERATUŘE	12
1.2 CANISTERAPIE A SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA	13
1.3 ZÁKLADNÍ POJMY	15
2 CANISTERAPIE	21
2.1 CANISTERAPIE V RÁMCI ZOOTERAPIE.....	23
2.2 FORMY CANISTERAPIE	26
2.3 CÍLE A TECHNIKY CANISTERAPIE	30
3 VYUŽITÍ CANISTERAPIE V SOCIÁLNÍ PEDAGOGICE	34
3.1 CANISTERAPIE A MOŽNOSTI JEJÍHO VYUŽITÍ V SOCIÁLNÍ PEDAGOGICE.....	34
3.2 CÍLOVÉ SKUPINY.....	35
3.3 CANISTERAPIE A JEJÍ SOCIÁLNĚ PEDAGOGICKÉ VYUŽITÍ V PRÁCI SE SENIORY	37
II PRAKTICKÁ ČÁST	40
4 CÍLE A METODY VÝZKUMU	41
4.1 VÝZKUMNÝ CÍL	41
4.2 VÝZKUMNÝ SOUBOR.....	42
4.3 METODY A TECHNIKY VÝZKUMU	42
5 PŘEDVÝZKUM	44
5.1 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	45
5.2 VÝZKUMNÝ SOUBOR.....	45
5.3 METODA SBĚRU DAT.....	46
5.4 ANALÝZA A INTERPRETACE DAT.....	46
6 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	50
6.1 KAZUISTIKA A.....	50
6.2 KAZUISTIKA B	52
6.3 KAZUISTIKA C	53
7 DISKUZE	55
ZÁVĚR	56
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	57
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	59
SEZNAM OBRÁZKŮ	60
SEZNAM TABULEK	61
SEZNAM PŘÍLOH	62

ÚVOD

Není dobré člověku býti samotnému, píše se již v Bibli. Ale i moderní psychologové se shodují na tom, že člověk byl stvořen k životu ve společnosti. Ne nadarmo je nejhorším trestem ve všech věznicích ‚samotka‘ a lidé, kteří žijí osaměle, jsou v lepším případě lito-váni, v horším považováni za nebezpečné podivíny.

Duševně a fyzicky zdravý dospělý člověk si bezpochyby najde své přátele a sociální vazby sám, ale co děti, které se sociálním dovednostem teprve učí? Nebo co si mají počít lidé, které omezuje psychický nebo tělesný handicap a potřebují pomoc při nejběžnějších úko-nech, natož při navazování vztahů? Pomoci takovým lidem je obtížné už z principu. Přiblí-žit se k nim vyžaduje citlivost, takt, ohleduplnost a mnohdy trpělivost, obě strany musí překonat počáteční ostych a nedůvěru, stanovit si hranice vzájemné komunikace. Zvíře se konvencemi lidské smečky řídit nemusí, beze slov si získá pozornost a reakci. Takový pes si dokáže k člověku najít cestu velmi snadno, stačí mu jeden pohled, postrčit čumákem, nastavit srst k pohlazení...

Koho jako prvního napadlo využít k léčení lidských bolestí a problémů zvířecích přiroze-ných schopností? Kdy a kde se vyvinuly základy zooterapie a jejích odnoží, jako je canis-terapie? Jakých forem canisterapie může nabýt, jakých metod používá? Jaké jsou její kon-krétní přínosy?

Jaký je vztah mezi canisterapií a sociální pedagogikou? Mají něco společného, cíle nebo oblasti, kterými se zabývají? Jaká je souvislost mezi canisterapií a sociální prací? Má ca-nisterapie těmto oborům co nabídnout? Může být praktickým projevem jejich teoretických poznatků?

Na tento okruh otázek se soustředí naše bakalářská práce. Klade si za cíl definovat propo-jení canisterapie a sociální pedagogiky a prokázat příznivý vliv canisterapie na člověka, zejména pak na seniora. Tohoto cíle chce dosáhnout porovnáním teoretických východisek canisterapie a sociální pedagogiky a analýzou případových studií na vzorku populace.

Vedlejším cílem práce je zmapovat stav canisterapie v České republice z pohledu praktiku-jících canisterapeutů, zanalyzovat pole působnosti canisterapie a její přínosy, tak jak je vnímají a pozorují sami canisterapeuti, na základě uskutečněného výzkumu porovnaného s teoretickými poznatky o obecných účincích a formách canisterapie.

Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V prvních kapitolách se seznámíme s druhem použitých zdrojů, s teoretickými východisky canisterapie a sociální pedagogiky a se základními pojmy problematiky. Krátkým exkurzem do historie zooterapie odhalíme kořeny canisterapie, určíme si definice a rozdělení zooterapie a canisterapie podle kritérií formy, cíle a techniky. Teoreticky popíšeme, co má společného canisterapie, sociální pedagogika a sociální služby. Rozebereme cílové skupiny osob, kterým je canisterapie určena, s důrazem na cílovou skupinu seniorů.

Těžištěm práce je pak praktická část, kterou zahájí popis metodologie předvýzkumu a výzkumu. Předvýzkum byl proveden mezi praktikujícími canisterapeuty ve spolupráci s centry, která se canisterapií zabývají v České republice. Otázky byly vytvořeny s přihlédnutím k faktu, že jsou kladeny lidem, kteří mají jejich prostřednictvím možnost vyjádřit se ke svým dosavadním praktickým zkušenostem. Hlavním výzkumem se pak rozumí provedené případové studie ve spolupráci s přímými účastníky či svědky canisterapie.

Závěrečné propojení teoretické a praktické části v diskuzi přinese nástin toho, kudy by se mohla canisterapie dále ubírat, kterými směry by se mohla rozvíjet a jakým problémům a omezením čelí.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 K TEORETICKÝM VÝCHODISKŮM A ZÁKLADNÍM POJMŮM CANISTERAPIE A SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKY

První kapitolu práce věnujeme teoretickému pozadí tématu. Podíváme se na teoretická východiska tématu v odborné literatuře. Probereme si souvislosti mezi canisterapií a sociální pedagogikou, které objasní celkové zaměření naší práce a důvod jejího vzniku. V závěru kapitoly si stanovíme význam některých základních pojmů práce.

1.1 Teoretická východiska v domácí, zahraniční a cizojazyčné literatuře

Literární prameny práce byly zvoleny s ohledem na dostupnost a relevantnost. Lze je rozdělit do tří skupin, zaprvé na zdroje zabývající se sociální pedagogikou a sociální prací, zadruhé na zdroje zabývající se canisterapií a zatřetí na zdroje zabývající se metodikou výzkumu.

Téma sociální pedagogiky je v české a slovenské literatuře zpracováno uceleně a dostupně. Naše práce se opírá především o tři základní díla s tematikou sociální pedagogiky, která pokrývají svým rozsahem potřeby této práce.

Tématu canisterapie se doposud věnovalo jen několik málo českých autorů. Ve většině případů jsou české publikace zaměřeny širěji, na zooterapii a její druhy, mezi něž canisterapie patří. Bylo nutné hledat informace ve více pramenech, než je tomu u sociální pedagogiky. Zajímavým zdrojem se ukázaly být sborníky z mezinárodních konferencí uchovávané v Národní knihovně, například sborník z mezinárodního semináře o zooterapiích nebo sborník z konference pořádané Jihočeskou univerzitou Pravda o zooterapii.

V zahraničí je canisterapie podrobována vědeckému bádání, například článek Jacqueline Perkinsové z Queenslandské univerzity v Brisbane popisuje provedenou studii vlivu canisterapie na seniory trpící stařeckou demencí. Autorka článku přiznává, že kontakt seniora se psem má viditelné účinky, avšak nebyl doposud systematicky zkoumán, není tedy jisté, co přesně pozitivní účinek způsobuje, zda zvíře nebo seniorova aktivita, zda by změna povahy kontaktu přinesla stejné nebo odlišné výsledky.

Třetí skupina zdrojů přinesla teoretický podklad po provedení a zpracování výzkumu, tedy případové studie zkoumající přínosy canisterapie u konkrétních seniorů.

1.2 Canisterapie a sociální pedagogika

Po představení zdrojové literatury si nyní přiblížíme vztah mezi canisterapií a sociální pedagogikou. Definováním podstaty obou oborů zjistíme, co mají společného, v jakých oblastech se shoduje jejich pole působnosti a jak si navzájem vypomáhají.

Zabývejme se nejprve sociální pedagogikou. Pojetí sociální pedagogiky se různí a v průběhu vývoje disciplíny se její definice proměňovaly. Proměny souvisely především s výkladem slova *sociální*, pojem *pedagogika* obecně odkazuje na aspekt vzdělávání a výchovy. Pojem *sociální* lze chápat velmi úzce ve smyslu potřeby pomoci lidem, kteří se ocitli ve složité životní situaci, druhý způsob umožňuje nahlížet pojem *sociální* širěji ve vztahu k celé společnosti (Kraus, 2008, s. 39).

Většina autorů vychází z onoho širšího pojetí disciplíny. V tomto smyslu se sociální pedagogika zaměřuje na každodennost života jedince, na zvládnání životních situací bez ohledu na věk, akcentuje ochranu jedince před rizikovými vlivy a iniciuje takové změny v sociálním prostředí, které se snaží uvádět do souladu individuální potřeby a zájmy jedince s možnostmi společnosti (Kraus, 2008, s. 46).

Pokud jde o předmět zájmu a obsah oboru sociální pedagogiky, autoři zdůrazňují především otázku životní pomoci. Jde o pomoc, kterou potřebují lidé, nejsou-li schopni samostatně spravovat své záležitosti, když se musejí vypořádat se životními úkoly, problémy a hrozbami v různých prostředích a při hledání optimálních forem kompenzace nejrůznějších nedostatků (Bakošová, 2006).

V pojetí J. Schillinga chápe sociální pedagogika výchovu jako pomoc všem věkovým kategoriím v různých životních situacích, včetně využívání volného času (Kraus, 2008, s. 41).

Dále J. Schilling řeší problémy sociální pedagogiky v propojení se sociální prací a ukazuje na pedagogické aspekty i tohoto oboru. Vychází z faktu, že hranice mezi sociálními a vzdělávacími institucemi se postupně stírají – objektem sociální práce již nejsou jen okrajové a problémové skupiny obyvatel, ale celá populace, a sociální práce se v postupech a metodách pedagogizuje (Kraus, 2008, s. 41).

Ani model profese sociálního pedagoga není jednoduchý a jednoznačný. Hlavní funkce sociálního pedagoga lze v zásadě charakterizovat dvěma oblastmi: činností integrační a činností rozvojové. Jde-li o funkci integrační, pak se tyto činnosti tykají osob, jež potřebují

odbornou pomoc a podporu. Jedná se o osoby, které se nachází v krizových situacích, v psychickém, sociálním či psychosociálním ohrožení a stávají se překážkou. Mohli bychom je označit jako klienty. Stojí-li v popředí funkce rozvoje, pak není primárně v popředí specifická situace, ale zajištění žádoucího rozvoje osobnosti ve směru správného životního stylu, hodnotného a užitečného naplnění volného času, což v sobě zahrnuje moment prevence a týká se prakticky celé populace (Kraus a Poláčková, 2001, s. 34).

Stručně shrnuto, sociální pedagogika si klade za cíl pomáhat. V centru oboru je zájem o sociálně ohrožené skupiny, jako jsou mladiství, senioři, lidé se zdravotním omezením.

Přejdeme k definici canisterapie. Samotný termín canisterapie se skládá ze dvou slov: canis (latinsky pes) a terapie (slovo latinsko-řeckého původu odkazující na léčbu, pomáhání a ošetřování). V roce 1993 tento termín do českého jazyka vnesla paní Jiřina Lacinová, která je jednou z průkopnic tohoto odvětví zooterapie v České republice.

Ve své první knize, která je zároveň i první knihou, která vyšla na téma canisterapie u nás, definuje Galajdová (1999, s. 24) canisterapii jako označený způsob terapie, jenž využívá pozitivního působení psa na zdraví člověka. Pojem zdraví přitom chápe jako stav psychické, fyzické a sociální pohody, jak jej definovala Světová zdravotnická organizace (WHO). Dále uvádí, že canisterapie je součástí zooterapie a jedná se o podpůrnou formu psychoterapie, která je založena na kontaktu člověka se psem a jejich vzájemné pozitivní interakci. Důraz terapie je kladen na řešení psychologických, citových a sociálně integračních problémů.

Kalinová pak hovoří o canisterapii jako o metodě rehabilitace, která slouží k podpoře psychosociálního zdraví všech věkových kategorií, při níž se využívá vztahu mezi člověkem a psem (Velemínský, 2008, s. 60).

Canisterapie vychází z myšlenky, že by kontakt člověka a psa mohl být léčebný. Při tomto kontaktu se využívá jak etologie psa – jeho chování a vlastností, tak i jeho fyziologie – velikosti, tvaru, teploty a pohybů těla. Pes je však vždy součástí týmu, který spolu s ním tvoří canisterapeut (Kol. autorů, 2004, s. 30).

Canisterapii lze provádět formou skupinovou i individuální. Pes může působit nejen jako společník, ale také jako výchovný činitel klienta. Canisterapie se využívá k nácviku pozornosti a koncentrace, rozvoji sociálního cítění, zlepšení kvality života nebo snížení agresivity klienta. Navíc přispívá k rozvoji jemné a hrubé motoriky, podněcuje verbální i never-

bální komunikaci a orientaci v prostoru, motivuje klienta k aktivitě, zlepšuje jeho interakci s okolím, apod. (Velemínský, 2008, s. 60).

Definice canisterapie se shodují na důrazu na její léčebné působení, jehož je dosahováno prostřednictvím interakce mezi člověkem a zvířetem.

Vidíme, že canisterapie vlastně uvádí principy sociální pedagogiky do praxe. Svými účinky canisterapie pomáhá především dětem, seniorům, nemocným a osamělým lidem – skupinám, o něž se zajímá sociální pedagogika. Canisterapeut má své klienty, kterým pomáhá integrovat se do společnosti (například zvyšováním sebevědomí a usnadněním navazování vztahů) a jejichž pozitivní vlastnosti rozvíjí. Canisterapie a sociální pedagogika spolupracují na dosažení společného cíle, na pomoci rizikovým a sociálně ohroženým skupinám. V canisterapii tak můžeme vidět vhodnou podpůrnou metodu pro sociální pedagogiku.

1.3 Základní pojmy

Poté, co jsme si stanovili vztah mezi canisterapií a sociální pedagogikou, si budeme definovat některé důležité základní pojmy. Vysvětlíme si, co přesně pro nás znamenají pojmy jako senior, AAA, AAT, AAE nebo AACR.

Senior

Určit jasnou hranici počátku stáří je obtížné. Stárnutí je individuální a variabilní proces, který nezasahuje celý organismus a všechny jeho funkce rovnoměrně. „Obecně jsou jako senioři označovány osoby nad 65 let. Obtíže spojené se stářím jsou neodstranitelné, zvyšuje se např. riziko omezování pohybových schopností, snižuje se intenzita zrakového a sluchového vnímání nebo dochází k úbytku mentální kapacity. Důležitým aspektem, který souvisí se stářím, jsou také sociální důsledky vyplývající z těchto zdravotních omezení a pak také postoj společnosti, který bývá často negativní.“ (Stančíková a Šabatová, 2012, s. 32.)

Se stárnutím a stářím souvisí specifické potřeby, životní změny, změny zdravotního stavu, změny v oblasti seberealizace, změny v oblasti komunikace, změny v sociální oblasti a změna sociálních rolí – v rodině, ekonomická pasivita, nárůst pravděpodobnosti ztráty soběstačnosti, vyšší je i riziko osamělosti (Stančíková a Šabatová, 2012, s. 32-33).

Podle WHO je stáří rozděleno do několika etap:

Tzv. rané stáří (60 – 74 let) – člověk je většinou ještě poměrně aktivní a samostatný, komunikuje s okolím a bez problému udržuje sociální kontakty.

Vlastní stáří – senium (75 -89 let) – toto období často souvisí se ztrátou řady blízkých osob. Objevuje se řada omezení plynoucí ze zhoršení zdravotního stavu, omezení v oblasti soběstačnosti a samostatnosti, dochází k omezení sociálních kontaktů.

Dlouhověkost (90 a více let) - vzhledem k úrovni vědy se tohoto období dnes dožívá více seniorů než dříve, přesto ne mnoho. Zdravotní omezení se prohlubují, sociální kontakt je tím ještě více znesnadněn. Je pravděpodobné, že dlouhověký senior nežije sám, ale je v péči rodiny nebo specializovaného zdravotnického zařízení.

Animal Assisted Activities = Aktivity za asistence zvířat

Jedná se o „přirozený kontakt člověka a zvířete zaměřený na zlepšení kvality života klienta nebo přirozený rozvoj jeho sociálních dovedností.“ (Velemínský, 2007, s. 32)

Dle Galajdové a Galajdové (2011, s. 96) „AAA poskytuje motivační, výchovné, rekreační a/nebo léčebné příležitosti ke zlepšení kvality života. Je poskytována v různém prostředí speciálně trénovanými profesionály, poloprofesionály a/nebo dobrovolníky za účasti zvířat splňujících určitá kritéria.“ Galajdová a Galajdová dále dodávají (2011, s. 96 -97), že její průběh je spíše spontánního charakteru bez jakéhokoliv apriorního omezování a ani se nezapisuje do chorobopisu či osobní složky klienta. Jako příklad můžeme uvést návštěvy domovů důchodců, dětských zařízení a nemocnic za účelem hry či rozptýlení pacientů. Personálem jsou vybráni vhodní klienti, kteří mají o aktivitu zájem a mohou z ní mít prospěch, ale individuální léčebný cíl zde sledován není.

Galajdová a Galajdová (2011, s. 97) formulují všeobecné cíle metody takto: 1. Dočasná změna rozvržení sil mezi personálem a klienty, možnost vidět se navzájem v jiné situaci. 2. Navýšení osobního komfortu klientů. 3. Povzbuzení klientů k soustředění se na pozitivní aktivitu. 4. Pomoc klientům zaměřit pozornost na vnější svět. Dle Velemínského (2007, s. 32) by měl cíle definovat přítomný zooterapeut ve spolupráci s osobami pečujícími o klienta. Může jít např. o přirozené zlepšování komunikace, pohyblivosti, motivace, odbourávání uzavřenosti, stresu nebo nečinnosti. Hlavním cílem je pak obecná aktivizace klienta.

Při dosahování cílů hraje důležitou roli právě zooterapeut. Stává se součástí týmu pracovníků, kteří se starají o volnočasový program klienta. Plán zooterapie je pak zasazen do kli-

entových existujících volnočasových plánů. Mezi typické techniky terapie řadíme hlazení zvířete, hry, péči o zvíře, přirozené procvičování paměti a komunikaci (Velemínský, 2007, s. 33).

Galajdová a Galajdová (2011, s. 97) tvrdí, že „pes funguje jako sociální katalyzátor, uvolňuje atmosféru a poskytuje bezpečné neutrální téma rozhovoru, vyvolává vzpomínky a zábavné historky. Umí-li a předvede-li několik kousků, úsměv a úspěch je zaručen. Personál dostává možnost poznat své klienty z jiné stránky a navázat později na zážitky z návštěvy při jiné příležitosti.“

Animal Assisted Therapy = Terapie za asistence zvířat

Velemínský (2007, s. 33) píše, že tato terapie umožňuje „cílený kontakt člověka a zvířete, zaměřený na zlepšení psychického nebo fyzického stavu klienta/pacienta.“

Galajdová a Galajdová (2011, s. 98) dále charakterizují AAT jako cíleně zaměřenou intervenci, kde je zvíře, které odpovídá specifickým kritériím, neoddělitelnou součástí léčebného procesu. Provádí ji profesionál zdravotnického nebo sociálního zaměření v rámci výkonu své profese. Celý proces je pečlivě zaznamenáván a vyhodnocován. Mezi klíčové znaky můžeme zařadit přítomnost specifických cílů a úkolů pro jednotlivé klienty, objektivní měření a záznam jejich pokroku. Jako příklad lze uvést použití psa v logopedii (klient psovi čte nahlas či mu dává příkazy) nebo rehabilitaci oběti cévní mozkové příhody s problémy se stáním a chůzí (motivování klienta ke stání, když češe nebo hladí psa na pracovním stole).

Galajdová a Galajdová (2011, s. 99) uvádějí přehled možných dopadů využití AAT na schopnosti klienta: 1. Fyzické schopnosti – zlepšení jemné motoriky, stání, chůze, rovnováhy, ovládání invalidního vozíku. 2. Mentální schopnosti – zvýšení slovních interakcí ve skupině, zlepšení soustředění se na úkol a udržení pozornosti, vylepšení krátkodobé i dlouhodobé paměti, rozvoj komunikačních dovedností, zvýšení sebevědomí a sebeovládání, snížení pocitu úzkosti a osamocení. 3. Výchova – zlepšení slovní zásoby a vyslovování, vylepšení krátkodobé a dlouhodobé paměti, vylepšení znalostí a konceptů – např. barva, počet, velikost. 4. Motivace: zvýšení pohybové aktivity, vylepšení vztahů s personálem, zlepšení ochoty zapojit se do skupinových aktivit nebo spolupracovat s druhými.

Konkrétní cíle definuje profesionál, který je předem obeznámen s celkovou léčbou klienta. Stanovuje je individuálně, aby podporovaly rozvoj klientových fyzických, sociálních, emocionálních nebo kognitivních funkcí. Za hlavní cíl této metody zooterapie můžeme označit podporu procesu léčby či rehabilitace. Plán zooterapie je integrován do existujícího léčebného programu klienta a záznamy o průběhu zooterapie jsou součástí odborné dokumentace. Mezi typické techniky patří polohování, hry na rozvoj motoriky a sociálních dovedností, cílené zlepšování komunikace, orientace, řeči, paměti a kognitivních funkcí, hlazení a péče o zvíře (Velemínský, 2007, s. 33 -34).

Animal Assisted Education = Vzdělávání za asistence zvířat

Velemínský (2007, s. 34) hovoří o „přirozeném nebo cíleném kontaktu člověka a zvířete zaměřeném na rozšíření nebo zlepšení výchovy, vzdělávání nebo sociálních dovedností klienta.“

Petrů a Karásková (2008, s. 8): „Zvířata asistující v edukačním procesu žáků jsou především velmi intenzivním motivačním pomocníkem. Ve školních podmínkách je lze s úspěchem použít v povinných i nepovinných organizačních formách. Přítomnost zvířete ve výuce viditelně podněcuje chuť žáků do učení, snižuje napětí a stres, vede ke zvýšenému sebevědomí.“

Stančíková a Šabatová (2012, s. 17): „V oblasti edukace dětí je canisterapie přínosem při motivaci dítěte k delšímu soustředění a vytrvalosti, zmírnění neklidu, posílení odpovědnosti, osvojování určitých vědomostí, dovedností a návyků, rozvoji kognitivních funkcí, rozšiřování slovní zásoby, rozvoji verbální a nonverbální komunikace, posilování žádoucího chování, rozvíjení spolupráce.“

Pedagogický personál spolu se zooterapeutem definují cíle, které jsou stanoveny pro skupinu studentů (přednášky, besedy, zájmové kroužky) nebo individuálně u klientů se specifickými poruchami učení, výchovnými problémy nebo jinými specifickými potřebami. Hlavním cílem je pak přirozené zvýšení motivace klienta k učení a osobnímu rozvoji. Plán zooterapie je integrován do existujících školních osnov nebo do individuálního výukového plánu. Zooterapeut je součástí týmu pracovníků, kteří zajišťují výchovu, vzdělání, školní volnočasové aktivity nebo osobní rozvoj. Jsou to především pedagogové, mohou to být dále speciální pedagogové, školní nebo dětské psychologové, vychovatelé nebo vedoucí zájmových kroužků. Mezi nejčastější klienty této metody patří osoby se specifickými po-

ruchami učení, chování či komunikace, ale také studenti běžných škol, kde se samotná výuka zaměřuje na vztahy lidí a zvířat, biologii, téma psí pomoci postiženým apod. Typickými technikami jsou předávání informací názornou ukázkou a zábavnou formou, hry pro rozvoj motoriky, komunikace, motivace, péče o zvíře, využití zvířete jako prostředníka pro výuku (Velemínský, 2007, s. 34-35).

Animal Assisted Crisis Response = Krizová intervence za asistence zvířat

Velemínský (2007, s. 35) ji definuje jako „přirozený kontakt zvířete a člověka, který se ocitl v krizovém prostředí, zaměřený na odbourávání stresu a celkové zlepšení psychického nebo i fyzického stavu klienta.“

Náplň činnosti je přirozeně dána momentální krizovou situací, kterou může být např. přírodní katastrofa, kriminální nebo teroristický čin. Cíle definuje sám zooterapeut, který je součástí integrovaného záchranného systému, na základě aktuální potřeby klienta. Hlavním cílem této metody zooterapie je podpora procesu stabilizace situace. Zooterapeut zde spolupracuje jak s lékaři a sociálními pracovníky, tak například s krizovými poradci nebo duchovními, a musí mít vzhledem k náročnosti této práce výbornou znalost psychologie, být proškolen v rámci integrovaného záchranného systému a také mít dostatečnou praxi se širokou škálou klientů. Je nutné, aby dokázal pracovat samostatně za složitých podmínek, a jeho zvíře musí být obzvláště odolné proti stresu. Základní plán AACR je součástí existujícího plánu krizové intervence již v době před vznikem krizové situace. V době krize si pak zooterapeut sestaví aktualizovaný plán dle dostupných informací od ostatních složek záchranného systému. Podle možností si svou práci zaznamenává a zásah vyhodnocuje spolu s ostatními složkami záchranného systému. Klienty jsou nejčastěji oběti katastrof nebo násilí a jejich rodinní příslušníci a osoby evakuované mimo domov. Ve velké míře také tuto metodu používají ostatní pracovníci záchranných týmů a dobrovolníci, kteří na místě pomáhají s odstraňováním škod. Mezi typické techniky můžeme zařadit psychologické metody, empatii, motivaci k interakci a komunikaci, hlazení, hry, brašny s hračkami a drobnostmi (Velemínský, 2007, s. 35).

V této kapitole jsme hovořili o teoretických východiscích a základech práce. Představili jsme si literární prameny, z nichž jsme čerpali, jejich zaměření a omezení. Dále jsme propojili canisterapii se sociální pedagogikou. Oba obory sdílí zájem o jedince ze sociálně znevýhodněných skupin, obě se snaží jim pomoci a ulehčit jim v obtížné životní situaci.

Sociální pedagogika zkoumá, jakými způsoby lze pomoci, canisterapie pomáhá prostřednictvím léčebného kontaktu psa a člověka. Canisterapie se tak stává vhodnou metodou sociální pedagogiky. Protože se tato práce zaměřuje na canisterapeutické působení na seniory, poslední část kapitoly definovala pojem seniora a čtyři možné druhy canisterapie z hlediska cíle terapie – zda se jedná o pouhou aktivitu, samotnou terapii, vzdělávací prostředek nebo akutní zásah následující bezprostředně po krizové situaci.

2 CANISTERAPIE

V této kapitole si více přiblížíme canisterapii jako takovou. Popíšeme si její historické místo v rámci zooterapie a její možné formy, které korespondují s metodami zmíněnými v první kapitole (AAA, AAT, AAE, AACR). Probereme si cíle canisterapie a techniky používané k jejich dosažení u dětí a u seniorů, abychom měli porovnání, čím se ony cíle a techniky liší v závislosti na věkové skupině klienta canisterapie.

Canisterapie slouží jako podpůrná terapie pro zlepšení psychosociálního zdraví klientů s mentálním, smyslovým a tělesným postižením nebo epilepsií v logopedii, psychologii, psychiatrii, geriatrii a jiných oborech (Galajdová, 1999, s. 72). U pacientů všech věkových kategorií s různými typy zdravotních obtíží byl v přítomnosti zvířete pozorován uklidňující efekt, zlepšení nálady a zvýšená motivace. Pozitivního přínosu se dá využít i u klientů, kterým hrozí deprivace nebo u těch, kteří trpí pocity samoty či nejistoty. Obecně lze praktikovat canisterapii u klientů všech skupin, přesto se mohou jednotlivých klientů vyskytnout překážky, které nasazení canisterapie vylučují – jedná se např. o alergii na psí srst nebo kynofobii. Ve vzácných případech může ze strany klienta dojít k prostému odmítnutí navázat se psem kontakt.

U canisterapie můžeme sledovat léčebné účinky jak v oblasti fyzické, psychické, tak sociální.

„Vzájemná interakce psa a člověka má za důsledek některé biochemické změny a neuroendokrinní účinky – např. zvyšování koncentrace fenyletylaminu v krevní plazmě jak u člověka, tak i u psa, a to vesměs na statisticky vysoce významných úrovních, zvýšení hladiny endorfinů a dopaminu. Tyto látky dále způsobují např. snížení bolesti, zklidnění a euforizující efekty při pozitivním prožitku interakce.“ (Velemínský, 2007, s. 193)

Dále je prokázáno snižování hodnot arteriálního krevního tlaku, srdeční a dechové frekvence, stabilizaci krevního oběhu a pulzu (Velemínský, 2008, s. 193).

„Přítomnost psa, ale i jen pozorování psa přímo nebo zprostředkovaně obrazem je schopno vyvolat pocit relaxace a zklidnění jen tím, že přitahuje a udržuje pozornost.“ (Petruš a Karásková, 2008, s. 17)

Vzájemný kontakt se psem člověku pomáhá udržet dobrou fyzickou kondici, podporuje zlepšení životních funkcí, rekonvalescenci a urychluje léčbu po úrazu. Péče o psa či cílená interakce s ním vede ke zlepšení motorických funkcí a dovedností, jako je jemná a hrubá

motorika. Pes působí jako podnět motorické aktivizace a motivace k pohybu, což posiluje koordinaci končetin a udržení rovnováhy při sezení, stání nebo chůzi.

Při přímém kontaktu se psem dochází k psychickému zklidnění, celkovému uvolnění svalstva, hlubokému dýchání a uvolněné spontánní interakci. Pes může podporovat chuť k jídlu nebo naopak přispívat k redukci nadváhy u klientů se špatnými stravovacími návyky, díky jeho vlivu lze u klientů omezit užívání alkoholu či nikotinu. „Pozitivní efekt canisterapie je zaznamenán v redukci dávkování medikace analgetik, anxiolytik, antidepresiv a antihypertenziv.“ (Velemínský, 2007, s. 193)

Cíleně vedená canisterapie kladně působí na lidské psychické potřeby. Vyvolává celou řadu účinků, jakým je například udržení dobré psychické kondice, odvádí myšlenky klientů od vlastních problémů, poskytuje jim psychosociální podporu a příležitost odreagovat se, přirozeně procvičuje a utužuje jejich tělesné a sociální dovednosti. Dlouhodobá terapie pak vede ke stabilizaci duševní rovnováhy a větší chuti do života.

„Z pohledu sociologie splňuje partnerství člověk – pes všechna kritéria sociálních vazeb, sociálních pozic, sociálních rolí atd. V uvedené dvojici fungují mechanismy socializace, integrace, ale i empatie – rozvíjí se pečovatelské a ochranné postoje, něžnost, ohleduplnost a obětavost, uspokojena je i potřeba tělesného kontaktu.“ (Petrů a Karásková, 2008, s. 17)

Zvíře zprostředkovává uspokojení základní lidské potřeby blízkosti a bezpečí, povzbuzuje k důvěře a optimismu, motivuje klienta k otevřenosti, podporuje jeho aktivní pozitivní přístup k léčbě, snižuje pocity samoty a izolace, spouští antistresové mechanismy, pomáhá při zvládání zátěže, dodává útěchu, zvyšuje sebevědomí, sebedůvěru a sebeúctu, podporuje sebekontrolu a zodpovědnost.

„Lidé všech věkových kategorií, ale především děti, senioři, nemocní a osamělí lidé hledají a profitují z blízkosti zvířat a shledávají je jako emocionálně významné partnery.“ (Velemínský, 2007, s. 194) Probuzené kladné emoce dále motivují dobré chování, pozitivní ovlivňují vědomé poznání a kognitivní dovednosti.

Otterstedt říká, že zvíře uspokojuje taktilní potřeby člověka prožitkem pozitivních doteků, nabízí vizuální podněty, stimulaci sluchu, čichu, tělesné teplo. Zapojení psa činí aktivity zaměřené na rehabilitaci smysluplnými (Velemínský, 2008, s. 194).

Podle Olbrichta si klient vytváří obraz vlastního těla, trénuje řečové dovednosti, poznání a orientaci v realitě (Velemínský, 2008, s. 194).

Obecně lze říci, že přínos canisterapie je pozorován ve zlepšení kvality života, životní vůle klienta a v některých případech až ve znovuoživení smyslu života.

Pes zprostředkovává interakci a komunikaci jak se sebou samým, tak mezi lidmi navzájem. Při kontaktu se psem dochází kromě verbální komunikace i k různým rovinám té nonverbální – mimika, gesta, oční kontakt, pohyby, držení těla, aj. Pes směřuje člověka k sociálnímu kontaktu s okolím a usnadňuje mu navazování vztahů. Pouhou přítomností vytváří komunikační příležitosti, ulehčuje společné hledání řeči a nabízí témata k hovoru.

Olbricht popisuje, že sociálně-emocionální interakce jsou zprostředkovány pozorováním, zkoumáním, hlazením, chováním, krmením zvířete, zajišťováním jeho péče a bezpečí, rozhovorem, převzetím zodpovědnosti za zvíře, apod. (Velemínský, 2007, s. 196)

Pes poskytuje kamarádství, navozuje pocit příjemně stráveného volného času, klient se cítí být užitečný a potřebný. Individuální přínosy jsou pak závislé na konkrétněji stanovených cílech a prostředcích jejich naplňování.

2.1 Canisterapie v rámci zooterapie

Podívejme se nyní na historický vývoj zooterapie a na místo, které canisterapie v rámci zooterapie zaujímá.

K prvním zvířatům, která se využívala pro nejrůznější druhy pomoci člověku, patří koza a pes. Svědčí o tom četné archeologické nálezy. Historii vývoje psa jako společníka po boku člověka lze datovat až 60 tisíc let nazpět. Od samého začátku soužití s prehistorickým člověkem měl pes funkci pomocníka – uplatnil se jako hlídač, lovec, pastevec, tažné zvíře, ale plnil i funkci hygienickou a společenskou (Velemínský, 2007, s. 27).

V pozdějších etapách světové historie zaujímala zdomácnělá zvířata také různá výsadní postavení. U starověkých civilizací (Egypt, Etiopie, Sumer, Babylon, Assýrie, Persie, Indie, inuitské kmeny, civilizace Inků, Řekové a Římané, Germáni a Skythové) nacházíme například důkazy o uctívání, zbožštění či společenském využívání psů a koček. Ve starém Orientu se mohli chlubit řadou záměrně vyšlechtěných psích plemen, která se využívala čistě pro společenské účely (Velemínský, 2007, s. 27).

Při úzkém soužití se zvířaty, které bylo podmínkou pro přežití v drsných přírodních podmínkách, člověk již záhy zaznamenal možnost léčebného využití zvířete. Podle teorie biologa E. O. Wilsona jsou lidé přirozeně biofilní, tudíž využívají léčivou symbiózu se zvířaty různým způsobem od dávných let. Kromě přímých forem fyzického působení (např. živočišné teplo, antibiotika ve slinách) je hlavním principem této léčebné metody skutečnost, že živý organismus má jakožto bioenergetický zdroj schopnost probouzet samoléčitelé schopnosti u jiného organismu. U člověka pak ještě navíc působí psychologické účinky aktivace pozitivních citů, čili antidepresivní a antistresové mechanismy. Toho se využívá hojně především v dnešní době, kdy lidé ztratili bezprostřední kontakt s přírodou a se zvířaty v každodenním životě oproti předchozím generacím. Zde se uplatní role domácího mazlíčka, která nahrazuje chybějící funkce v oblasti sociální (Velemínský, 2007, s. 27).

Zooterapie se vždy uplatňovala v mnoha zemích. Již od 8. do 9. století se v Belgii nasazovali zvířecí pomocníci jako doplňková terapie zdravotně postižených. V Anglii od 18. století fungoval ústav pro duševně nemocné, kde pacienti pečovali o zahrádku a malá zvířata. V 19. století v Německu vzniklo centrum pro epileptiky, kde se od začátku používalo léčebných sil koček, psů, ovcí a koz, později pak i ptáků a koní. Toto zařízení v Bethelu dokonce funguje dodnes. V USA se první využití psů jako kamarádů ke hrám v nemocnici datuje do roku 1919. Od roku 1942 byli pak v New Yorku psi nasazováni pro rehabilitaci letců zraněných ve válce. V Norsku od roku 1966 existuje rehabilitační centrum pro zdravotně postižené, kde jsou koně a psi součástí léčebného režimu (Velemínský, 2007, s. 27-28).

Americký psychiatr B. M. Levinson stanovil v roce 1982 metodologické zásady nové vědní disciplíny pet-facilitated therapy – tzv. zvířaty podporované terapie. Další výzkumy lidsko-zvířecích vztahů prováděla v 60. letech minulého století společnost založená americkými a anglickými lékaři, psychology, výzkumníky chování, psychoterapeuty a gerontology. Roku 1980 uspořádala kongres, jehož tématem bylo Human/Companion Animal Bond (Pouto mezi člověkem a jeho zvířecím společníkem) a dodnes pořádá mezinárodní sympoia a vydává odborné publikace (Velemínský, 2007, s. 28).

V roce 1990 vznikla v USA mezinárodní asociace IAHAIO - International Association of Human-Animal Interaction Organisations (Mezinárodní asociace organizací zabývajících se interakcí mezi lidmi a zvířaty), která sdružuje jednotlivé národní organizace zabývajících se výzkumem vztahů mezi člověkem a zvířetem (Petrů a Karásková, 2008, s. 7).

Česká republika je členem prostřednictvím asociace AOVZ (asociace zastánců odpovědného vztahu k malým zvířatům) (Kol. autorů, 2003, s. 7).

Po historickém náhledu přichází na řadu funkční dělení zooterapie. Dle Velemínského (2007, s. 30 - 32) si pro určení, co si máme přesně pod pojmem zooterapie představit v dané situaci, musíme definovat 10 základních kritérií:

Typ zooterapie dle zvířecího druhu

Kritérium 1 - Zvířecí druh:

Hiporehabilitace - využití koně v rámci zooterapie

Hiporehabilitace je souhrnný název pro nižší formy jízdy na koni jako součásti komplexní rehabilitace. Dělí se na hipoterapii, která je používána jako fyzioterapeutická metoda, na léčebně pedagogicko-psychologickou jízdu jako metodu léčby v psychosociální oblasti a na parajezdectví, což je pojem užívaný pro sportovní aktivity spojené s jízdou na koni osob s postižením.

Canisterapie - využití psa v rámci zooterapie

Felinoterapie - využití kočky v rámci zooterapie

Delfinoterapie - využití delfína v rámci zooterapie

Lamaterapie - využití lamy v rámci zooterapie

Insektoterapie - využití hmyzu v rámci zooterapie

Ornitoterapie - využití ptactva v rámci zooterapie

Ostatní zvířecí druhy jsou využívány bez přesného označení, bývají pouze řazeny mezi další druhy zooterapie. Nejčastěji sem patří malá domácí zvířata (akvarijní rybičky, drobní savci, plazi aj.), hospodářská zvířata (kozy, ovce, prasata - zde vzniká nový směr nazývaný farmingtherapy, v podstatě se jedná o využití již existujících farem, kde jsou k dispozici různé druhy těchto zvířat), volně žijící zvířata a exotická zvířata v zoo.

- **Typ zooterapie dle metody**

Kritérium 2 - metoda zooterapie: AAA - aktivity za pomoci zvířat, AAT - terapie za pomoci zvířat, AAE - vzdělání za pomoci zvířat, AACR - krizová intervence za pomoci zvířat

- **Forma**

Kritérium 3 - forma zooterapie: návštěvní program, jednorázové aktivity, pobytový program, rezidentní program, zásah krizové intervence

- **Účastníci**

Kritérium 4 - způsob práce: samostatná práce, spolupráce několika zoterapeutických týmů

Kritérium 5 - složení pracovní jednotky: zvíře + zoterapeut + klient, zvíře + zoterapeut + klient + personál

Kritérium 6 - počet zvířat: jedno zvíře, více zvířat

Kritérium 7 - počet klientů: individuální zoterapie, skupinová zoterapie

- **Klientela**

Kritérium 8 - analýza cílové skupiny: analýza dle věku, pohlaví, diagnózy, vzdělání, vnímání role zvířete ve společnosti

Kritérium 9 - analýza zdravotního stavu: zdravý, dočasně nemocný, zdravotně postižený, dlouhodobě nemocný, v rehabilitaci, umírající

Kritérium 10 - analýza sociálních vazeb a dynamiky prostředí: izolovaný, osamělý, v zařízení, v rodinném prostředí, v ohrožení

Vidíme, že zoterapie má mnoho podob v závislosti na druhu zvířete, metodě a formě terapie, na typu a počtu zoterapeutů a klientů. Canisterapie umožňuje široké kombinace jednotlivých kritérií, například v porovnání s hiporehabilitací nebo delfinoterapií, protože pes s canisterapeutem mohou navštívit klienta, zatímco za delfínem se klient musí dopravit sám.

2.2 Formy canisterapie

Jak jsme si již řekli, můžeme dělit canisterapii na individuální a skupinovou. Při individuální canisterapii se setkává jeden klient s jedním, případně více canisterapeutickými týmy. Výhodou této formy je přizpůsobení programu a cílené působení dle individuálních potřeb klienta. Lépe se tím eliminují rušivé vlivy a může dojít k intenzivnějšímu kontaktu se psem. Nevýhodou je časová náročnost a případná závist ostatních klientů zařízení.

Při skupinové canisterapii obvykle jedna osoba řídí vzájemnou interakci mezi psy a klienty. Je při ní důležité zvolit vhodný poměr klientů a psů, také je třeba pamatovat při konci-

pování programu na všechny klienty a jejich rovnoměrné zapojení do plánované činnosti. Myslet se musí i na koordinaci jednotlivých aktivit psů, aby se zvířeti zajistil dostatek odpočinku. Je třeba prokládat přímé aktivity se psem s aktivitami, které pouze využívají psí téma. Různorodost skupiny přirozeně omezuje specifikaci individuálních cílů a jejich naplňování. Naopak výhodou této formy je, že uspokojí více klientů zařízení. Při využití skupiny různých psů si navíc může každý klient vybrat psa, kterého upřednostní, např. podle velikosti, vzhledu, temperamentu či jiných subjektivních kritérií.

Mezi formy využívané v rámci metod AAA, AAT a AAE patří:

Návštěvní program

Jedná se o pravidelné návštěvy canisterapeutického týmu v sociálním zařízení nebo v domácnosti klienta. Canisterapeut má naplánován rozvrh návštěv a pracuje s vybranými vhodnými klienty buď samostatně, nebo ve spolupráci s pracovníky instituce. Návštěva je časově omezena na jednu až dvě hodiny a odehrává se většinou jednou týdně nebo jednou za 14 dní. Více týmů může navštěvovat stejnou instituci v různých dnech. Obecně se jedná o nejrozšířenější formu (Galajdová a Galajdová, 2011, s. 105).

Jednorázové aktivity

Jsou to jednorázové nebo krátkodobé aktivity určené pro širokou veřejnost nebo naopak pro úzký uzavřený okruh klientů. Canisterapeutický tým se například podílí na veřejných prezentacích, přednáškách, setkáních nebo praktických ukázkách. Rozsah těchto aktivit může být velmi široký. V zásadě se příliš neliší od pravidelných aktivit, ale metody a podmínky pro jejich provozování se odvíjejí od momentálních potřeb publika (Velemínský, 2007, s. 36).

Pobytový program

Jde o jednorázový nebo pravidelný pobyt klientů v prostředí, kde je canisterapie provozována, tj. o tábory, pobyty na statcích či ekofarmách, výcviková střediska apod. Často se zde nachází několik druhů zvířat pohromadě a program je kombinován s ozdravným nebo poznávacím aspektem (Velemínský, 2007, s. 36).

Rezidentní program

V tomto případě je zvíře majetkem zaměstnance zařízení, který je za něj zodpovědný. Zvíře je považováno za člena personálu. Zvíře nesmí být přetěžováno a majitel ručí za provo-

zování terapie klientům. Zpravidla je zvíře využíváno k terapii jeden až dva dny v týdnu (Galajdová a Galajdová, 2011, s. 105).

Mezi další specifické formy canisterapie můžeme zařadit:

Ambulantní program

Canisterapie je prováděna v ordinaci lékaře-specialisty, školního psychologa apod., ke kterým klient dochází. Vlivu psa se využívá mimo jiné k odbourání stresu, strachu z prostředí nebo lékařských procedur nebo jako motivace k lepší spolupráci s odborníkem. Obvykle je profesionál sám canisterapeutem a zvíře zařazuje do své práce dle potřeby (Velemínský, 2007, s. 36-37).

Program péče o zvíře

V této formě canisterapie je využíváno psa jako zdroje motivace k práci, zodpovědnosti, samostatnosti a pravidelným návykům. Klientovi je svěřena péče o zvíře pod dohledem odborníka, obvykle s cílem jeho lepšího zapojení do běžného života (Velemínský, 2007, s. 37).

Zooterapie s asistenčním zvířetem

„Asistenční zvířata, nejčastěji psi, jsou předávána zdravotně postiženým jednotlivcům za účelem zvýšení jejich samostatnosti, integrace do společnosti nebo zlepšení kvality života a jsou určena k přímé pomoci konkrétní osobě.“ (Velemínský, 2007, s. 37) V tomto případě tvoří výcvik zooterapeutických technik jen část jejich náplně. Zooterapeutem je sám klient nebo jeho rodinný příslušník a zooterapeutické techniky jsou využívány podle momentálních potřeb.

Canisterapie jako součást výuky

Také propojení výuky a canisterapie má svůj význam. Přínosná je pro školy speciální a praktické, ale i pro školy tzv. alternativní nebo ty s tradičním systémem vzdělávání žáků. Nejčastěji canisterapie probíhá u žáků se specifickými vzdělávacími potřebami (zrakové, sluchové či mentální postižení), ale své uplatnění najde rovněž v logopedických třídách, u nadaných dětí nebo u dětí s poruchami učení. Nejvíce se uplatňuje v předškolních zařízeních a na základních školách.

Např. v Základní škole speciální, Blansko, Žižkova 27, oficiálně provozují canisterapii od školního roku 1997/98. V roce 1997 se zde začala canisterapie využívat pod projektem MŠMT: Využití canisterapie při výchově dětí s více vadami. Tento projekt byl schválen

jako tříletý experiment a byl úspěšně dokončen. V této základní škole se pak s canisterapií pokračovalo dále a to pod novým projektem Canisterapie. Od roku 2000 se zde pracuje v týmu psovod – pes – speciální pedagog (školní logoped). Od roku 2005/06 funguje tzv. Systém ucelené rehabilitace, jehož hlavní myšlenkou je jednotnost a propojenost v péči o žáky. Žákům jsou poskytovány různé aktivity, které ale zároveň jsou propojeny v návaznosti na ostatní složky vzdělávání jakožto celek. Tento systém zahrnuje canisterapii, logopedii, rehabilitaci, smyslovou stimulaci, arteterapii a práci v keramické dílně. Canisterapie zde probíhá jedenkrát týdně 90 minut (Urbanová a Zouharová, 2008, s. 8-9).

Dalším příkladem může být program v Mateřské škole, Hodonín, Sídlištní 1, p. o. nazvaný Náš čtyřnohý kamarád. Tato mateřská škola má čtyři třídy pro děti se speciálními potřebami: Třídy Berušky, Včeličky, Světlušky, Motýlci jsou určeny pro děti s vadami zraku, pro děti s vadami řeči a sluchu. Poskytují také speciální péči dětem s tělesným, mentálním nebo kombinovaným postižením. Program Náš čtyřnohý kamarád má vést děti k empatii, ohleduplnosti k lidem i okolnímu přírodnímu prostředí. Pes může být dětem v mnoha situacích příkladem, potřebuje pěkný přístup, lásku a péči. Děti se tak při realizaci projektu učí prožitkovým učením. Projekt je připraven pro skupinu dětí věkově heterogenní (3-7 let) a pro skupinu dětí, které se znají a vzájemně kooperují. Realizace projektu probíhá každé první úterý v měsíci a to formou jak skupinovou tak individuální. Kromě canisterapie je součástí projektu i ukázka práce služebního psa, návštěva kynologického cvičiště a ukázky agility (Macková).

Přínos canisterapie ve výuce závisí vždy na zvolené formě, stanovené cílové skupině a stanovených cílech. Jiným příkladem může být např. prevence šikany ve třídách. Pedagog se svým canisterapeutickým psem či canisterapeutický tým nabízí prostor pro novou komunikaci. Rozvíjí se a posilují sociální vazby jak mezi samotnými žáky, tak i mezi žákem a pedagogem.

V tomto oddíle jsme uvedli dostupné formy organizace zooterapie, od individuálních po skupinové, od pobytových po rezidentní, od jednorázových setkání po dlouhodobé programy, které mohou být pořádány canisterapeuty nebo oficiálními institucemi (školky, školy, domovy důchodců, zdravotnická zařízení).

2.3 Cíle a techniky canisterapie

Nyní se zaměříme na náplň canisterapeutických sezení. Budeme analyzovat cíle, jichž se canisterapie snaží dosáhnout, a techniky, jimiž oněch cílů dosahuje.

Cíle canisterapie stanovuje odborník na základě dostupných informací o klientovi. Při výběru cílů by měl canisterapeut vždy vycházet z komplexní diagnózy konkrétního klienta, jeho dovedností, potřeb a zájmů.

Zjednodušeně lze říci, že u věkové kategorie dětí a dospělých je hlavním cílem canisterapie rozvoj jejich schopností a dovedností, zatímco u seniorů se těžiště terapie posunuje směrem k jejich udržení a zachování. U všech skupin je cílem psychosociální podpora, rehabilitace a zkvalitnění života.

Velemínský (2007, s. 78-81) uvádí následující přehled stanovených obecných cílů:

Cíle stanovené u dětí všech skupin:

Pohyblivost: rozvoj jemné motoriky, rozvoj hrubé motoriky, motivace k pohybu, radost z pohybu, spontánní cílený pohyb, koordinace pohybu, sebeobsluha, zlepšení využívání a manipulace s kompenzačními pomůckami.

Psychická podpora: pozitivní naladění, snížení změn nálad, opora při odloučení od rodiny, emočně libé prožitky, radost, smích, spokojenost, emoční jistota, pocit blaha, pohody, relaxace, přirozené zklidnění, odpoutání od problémů, posílení pocitu jistoty a bezpečí, podpora sebevědomí, sebedůvěry, reálné vnímání a přijetí svého onemocnění nebo handicapu, poznání svých kvalit, silných stránek, dovedností, reálné sebehodnocení, aktivizace, příjemné prožitky spojené s vlastní aktivitou.

Kognitivní oblast: stimulace vnímání, bdělost, rozvoj smyslů, pozornost, soustředění, myšlení, představivost, fantazie, učení, paměť, orientace v čase a prostoru, prostředí, rozvoj řeči, jazykové schopnosti, motivace.

Sociální dovednosti: navázání vztahu a kontaktu s jinými dětmi, dospělými, podpora sebevědomí, zmírnění egocentrismu, zmírnění tendencí k agresivitě, podřidivost vůči autoritě, zmírnění negativismu, rozvoj ukázněnosti, pocit sociální jistoty, společensky přijatelné zdravě sebevědomé chování na veřejnosti, zapojení do kolektivu, spolupráce, integrace různých skupin dětí, rozvoj hodnotové orientace, zmírnění afektivních projevů, impulzivita, otevřenost, soběstačnost, samostatnost, osvojení nových úkonů, získání nových zkušeností, rozvoj zodpovědnosti, osvojení si sociálního citění.

Vztah ke zvířatům a přírodě: odbourání nebo snížení strachu ze psů, pozitivní vztah ke psům, zvířatům, přírodě, odstranění nebo zmírnění agresivity vůči zvířatům, jemné a zodpovědné zacházení se psem, rozvoj pečovatelských dovedností.

Cíle stanovené u dětí vybraných skupin:

Děti s hyperkinetickým syndromem: snížení projevů hyperaktivity, impulzivity, zvyšování doby soustředění, prožitek pocitu úspěchu.

Děti s mentálním postižením: podpora psychomotorického vývoje, koordinace pohybu, podpora řečových dovedností, stimulace, trénování paměti, rozvoj myšlení, osvojení sociálních dovedností, rozvoj sebeobsluhy, samostatnosti, trénování volných dovedností, integrace, posílení sociability.

Děti se zrakovým postižením: trénování hrubé motoriky, samostatného pohybu, samostatnosti, podpora orientace v prostoru, příprava na vodícího psa, celková stimulace (hmat, sluch), rozvoj kognitivních funkcí, podpora jistoty, zmírnění negativismu.

Děti se sluchovým postižením: stimulace, rozvoj kognitivních funkcí, abstraktního myšlení, fantazie, volní sféry, emoční podpora, rozvoj řečových dovedností, sociability, podpora jistoty a orientace v sociálních vztazích, příprava na signálního psa, trénink rovnováhy a koordinace pohybů.

Děti s psychosomatickým onemocněním: vyjmutí z psychogenního prostředí, psychosociální podpora, podpora sebevědomí a sebedůvěry, pocitu jistoty a bezpečí, získání emočně libých prožitků, sebpřijetí se takový, jaký jsem.

Děti s tělesným postižením: příprava na asistenčního psa, trénování motoriky, zlepšení koordinace pohybů, zvýšení sebeobsluhy a samostatnosti, vytržení z izolace, stimulace.

Děti s autistickými rysy: prožitek pozitivních emocí, relaxace, podpora pocitu bezpečí a jistoty, individuální přístup i práce.

Děti žijící v ústavním zařízení: stimulace, prožitek pozitivních emocí, osvojování běžných dovedností a aktivit, podpora vlastní aktivity a sociability, získání pozitivního vztahu ke psům.

Cíle stanovené u seniorů:

Pohyblivost: motivace k pohybu, radost z pohybu, trénování jemné a hrubé motoriky, spontánní cílený pohyb, zachování sebeobsluhy, manipulace s kompenzačními pomůckami.

Psychická podpora: zpestření všedního dne, opora při odloučení od rodiny, pozitivní naladění, snížení změn nálad, prevence či snížení deprese, radost, smích, emoční jistota, relaxace, odpoutání od problémů, přijetí stáří, případně nemoci, zmírnění pocitu méněcennosti, poznání svých kvalit a možností, aktivizace, příjemné prožitky s vlastní aktivitou, udržení smyslu života, umožnění prožitku být někomu užitečný, kontakt s běžným světem.

Kognitivní oblast: stimulace vnímání, bdělost, trénování smyslů, pozornosti, soustředění, myšlení, paměti, orientace v čase a okolí, motivace.

Sociální dovednosti: navázání mezilidského kontaktu a vztahu, pocit sociální jistoty, vyrovnaný přístup a pozitivní vztah k sobě samému, soběstačnost, vytržení z izolace.

Vztah ke psům: umožnění kontaktu se psem, připodobnění běžnému životu, možnost projevu kladného vztahu ke zvířatům.

Obecné kladné účinky canisterapie se promítají do cílů a cílových skupin. Canisterapeut identifikuje svého klienta, analyzuje jeho potřeby a při znalosti možností a účinků canisterapie zvolí dosažitelný cíl. Některé cíle jsou specifické podle toho, se kterou věkovou skupinou canisterapeut pracuje. Aby mohlo být cíle dosaženo, je potřeba zvolit vhodnou techniku.

Stančíková a Šabatová (2012, s. 51-66), Petru a Karásková (2008, s. 21-24), Urbanová a Zouharová (2008, s. 19-28), Velemínský (2007, s. 184 - 190) popisují různé cílené techniky. Pro názornost si uvedeme některé z nich:

Jemná motorika: manipulace s karabinkami na obojku, náhubku, vodítku, manipulace se závěry na dózách s pamlsky, manipulace s granulemi při odměňování psa, hledání a vybírání granulí z různých nádob, česání psa, mačkání pískacích hraček, atd.

Hrubá motorika a koordinace pohybu: využití psa jako motivace k procházce, pohybu a cvičení, pes jako netradiční cvičební náčiní, házení aportu, přetahování o lano.

Zlepšení manipulace s kompenzačními pomůckami: pes jako motivace k neoblíbené aktivitě – např. chůzi s chodítkem (pes čeká v cíli nebo je odměnou za vykonanou aktivitu).

Stimulace: zdroj zrakových podnětů – pohyb psa, řeč těla psa, chování. Hmatových-srst, olizování ruky, dýchání psa. Sluchových – různé druhy štěkotu.

Myšlení: třídění předmětů, které ke psu patří a nepatří, hledání rozdílů mezi psy, popisování psa, hádanky či kvízy s psí tematikou, hraní různých modelových situací.

Fantazie: vymyšlení pohádek, příběhů o psech, básní, písní, příprava programu canis show, masky pro psí bál, příprava převleků na psí módní přehlídku.

Řečové dovednosti: komunikace se psem nebo o psu, popis psa, rozdílů mezi plemeny, představení se psovi, říkadla s námětem psa, zadávání povelů.

Opora při odloučení: pomazlení, svěření svého smutku psovi, možnost vypovídat se, radostné chvíle pomáhají zapomenout.

Vlastní aktivita: podpora v hledání vlastní náplně hry se psem, výběr z několika činností, výcvik psa.

Orientace v čase: zapojení dítěte do pravidelné péče o psa – fixace a přiblížení denního rytmu, řazení obrázků z psího života.

Sluch: rozeznávání různých zvuků přírody, dítěti se zaváže oči a ukáže, odkud slyšel štěkot, jde směrem, odkud štěkot vycházel.

Hmat: rozeznání různých materiálů na obojcích, hledání drobných předmětů v psí srsti, rozeznávání jednotlivých psů po hmatu.

Konkrétní sled aktivit při canisterapii se odvíjí od fyzických a psychických možností klienta z dané cílové skupiny.

Ve druhé kapitole jsme hlouběji rozebírali pojem canisterapie a její účinky. Z historického hlediska je canisterapie jedním z prvních druhů zooterapie a také patří k druhům nejrozšířenějším pro svoji adaptabilitu a univerzálnost. Canisterapie se vyskytuje v mnoha formách, péče o klienty se přizpůsobuje jejich potřebám, co se týká jednorázovosti nebo dlouhodobosti terapie. Canisterapie sleduje podobné cíle u dětí jako u seniorů, pouze v případě dětí se jedná o rozvoj dovedností v daných oblastech a u seniorů o jejich obnovení a udržení. Cílů lze dosahovat volně kombinovatelnými technikami, přičemž tyto techniky jsou přirozené a nenásilné

3 VYUŽITÍ CANISTERAPIE V SOCIÁLNÍ PEDAGOGICE

V první kapitole jsme obecně stanovili vztah mezi canisterapií a sociální pedagogikou, ukázali jsme si, co mají tyto obory společného. Ve druhé kapitole jsme se více zabývali formami, metodami, cíli a technikami canisterapie. V této kapitole navážeme na již uvedené poznatky a rozšíříme je. Budeme podrobněji mluvit o využití canisterapie sociální pedagogikou a při sociální práci, dále pak o cílových skupinách, s nimiž canisterapie přichází do styku. Závěrečná část kapitoly patří problematice využití canisterapie v sociálně pedagogické práci se seniory a předznamenává téma výzkumné části práce.

3.1 Canisterapie a možnosti jejího využití v sociální pedagogice

V první kapitole jsme již hovořili o canisterapii a sociální pedagogice. Viděli jsme, že sledují společné cíle. Absolventi sociální pedagogiky často nachází své uplatnění jako sociální pracovníci či pracují v sociálních službách. A právě v sociálních službách je canisterapie velmi často využívána.

„Sociální práce je komplexní práce s klientem, nebo-li uživatelem služeb, která zahrnuje reflexi sociální situace jedince, jeho sociální prostředí a také schopnost sociálního fungování. V rámci sociální práce poskytujeme konkrétní služby sociální práce s ohledem na typ poskytující organizace. Jednou z forem sociálních služeb jsou aktivizační služby, které skrývají nemalý prostor pro využívání doplňkových podpůrných metod.“ (Stančíková a Šabatová, 2012, s. 12)

Sociální služby lze považovat za komplexní soubor aktivit, které přispívají k udržení či rozvoji sociálních dovedností a schopností jejich uživatele. Snaží se o žádoucí zlepšení, změnu životní situace jedince a podporu jeho schopnosti dostát očekáváním sociálního prostředí. Zajišťují pomoc a podporu osobám v nepříznivé sociální situaci. Snaží se přispět k sociálnímu začlenění nebo působit preventivně proti sociální exkluzi. Zjednodušeně řečeno se snaží o sociální pohodu svých uživatelů, čímž přispívají k jejich pohodě psychické a fyzické (Stančíková a Šabatová, 2012, s. 12).

Cíle sociálních služeb se obecně dají shrnout takto: samostatnost, soběstačnost, integrace, snížení rizik zdravotních a sociálních, přispět k psychické pohodě jedince, aktivizovat, přispět ke změně životní situace žádoucím směrem (Stančíková a Šabatová, 2012, s. 12).

Připomeneme-li si kteroukoliv z definicí canisterapie, je její smysluplné využívání jakožto podpůrné metody v oblasti sociálních služeb nasnadě. Cílem canisterapie je také pozitivní změna v oblasti sociální, psychické a fyzické pohody jedince. Působí jako pozitivní stimulace a motivace k žádoucímu chování, ovlivňuje aktuální psychický stav klienta, saturuje jeho emoční potřeby, zvyšuje sebevědomí a kladné sebehodnocení.

Canisterapie tedy sleduje obdobné cíle jako sociální pedagogika, sociální práce a sociální služby. Zaměřuje se jak na zlepšení zdravotního stavu jedince, tak na navození psychické a sociální pohody. Tím, že spatřujeme shodnost s cíli sociálních služeb, vzniká dostatečný prostor pro společný postup k jejich dosažení a pro využívání canisterapie v oblasti sociální pedagogiky, sociální práce a sociálních služeb.

3.2 Cílové skupiny

Ukázali jsme si, jak jde canisterapie dohromady se sociální pedagogikou a sociální prací, že tyto obory sdílejí cíle, jichž se pokouší dosáhnout, mohou proto mít užitek ze společného postupu při jejich dosahování. V následujícím oddíle se podíváme, jak je to se zaměřením canisterapie na cílové skupiny klientů, než se omezíme výhradně na cílovou skupinu seniorů v oddíle 3.3.

Sociální pedagogika v nejužším pojetí se týká pouze osob v nesnadné sociální situaci. V širším pojetí je sociální pedagogika záležitostí celé společnosti. Canisterapie má ze své podstaty velmi široký záběr a lze ji úspěšně aplikovat u různých cílových skupin, jak bylo uvedeno ve druhé kapitole. Je možné pracovat s dětmi, dospělými i seniory. Tito mohou být zdraví nebo se zdravotním či sociálním handicapem.

Mezi nejčastější klienty canisterapie patří osoby se zdravotním postižením či znevýhodněním. Vágnerová (2004) charakterizuje zdravotní postižení jako ztrátu nebo poškození určitého orgánového systému, v jehož důsledku dochází k narušení, omezení nebo úplné absenci některé ze standardních funkcí. Postižení se neprojeví jen sníženou funkcí jednoho orgánového systému, ale ovlivňuje rozvoj celé osobnosti postiženého jedince a podílí se na vytvoření specifické sociální situace.

Z pohledu speciální pedagogiky mohou být klienty canisterapie osoby s: mentálním postižením, tělesným postižením, chronickým nebo dlouhodobým onemocněním, zrakovým postižením, sluchovým postižením, narušenou komunikační schopností, poruchami chová-

ní, dílčími nedostatky jako jsou specifické poruchy učení, syndrom ADHD a ADD, poruchami autistického spektra, kombinovanými vadami (Stančíková a Šabatová, 2012, s. 24).

Organizace ForschungskreisHeimtiere in der Gessellschaft (Výzkumný spolek Domácí zvířata ve společnosti) uvádí 7 skupin lidí, které pravděpodobně nejvíce profitují ze styku se zvířetem: osamocení a opuštění lidé, děti celkově a problémové děti obzvláště, lidé s nadváhou, psychicky nemocní a depresivní lidé, staří lidé, lidé s výrazným sklonem ke stresu a postižení a chronicky nemocní lidé. Nejvíce pak jsou nasazována terapeutická zvířata v zařízeních pro staré lidi, pro děti a postižené (Kodymová a Holda, 2008, s. 112).

„Dětský klient, ať zdravý či s handicapem, z prostředí podnětného či sociálně slabého, je klientem specifickým a vždy je u něj co rozvíjet, saturovat, posilovat. Zároveň je to klient velmi ovlivnitelný, který snadno přebírá vzorce chování někoho jiného. Na spolupráci s ním je potřeba se proto kvalitně připravit a zvážit i způsob komunikace s jeho rodinou.“ (Stančíková a Šabatová, 2012, s. 16) Podle této definice dětského klienta se cílová skupina sociální pedagogiky a canisterapie překrývají. U dítěte je vždy co rozvíjet, co jej učit, bez ohledu na bezprostřední sociální situaci.

U dospělého klienta je využití canisterapie častější ve spolupráci se sociálními službami. V této cílové skupině se setkáváme spíše s klienty se zdravotním nebo sociálním znevýhodněním než s klienty zdravými bez sociálního handicapu. I zde je místo pro spolupráci canisterapie a sociální pedagogiky. Canisterapie je vhodnou a využívanou metodou například ve službě Sociální rehabilitace, kde se pracuje na nácviku určitého chování a jednání, orientaci v prostoru, apod. (Stančíková a Šabatová, 2012, s. 17)

„Také spolupráce se seniorem je náročná na osobnost člověka a vyžaduje řadu dovedností, jako dobré komunikační schopnosti, trpělivost, toleranci, vysokou schopnost empatie. Senior je mnohdy odkázán zcela na pomoc jiné osoby, ne vždy však toto fyzické selhání znamená, že nevnímá své okolí a že se obejde bez všemožných podnětů. K seniorskému věku se váže řada onemocnění a omezení, ale i tak se mnoho klientů potěší z kontaktu se psem a možnosti pohovořit si o svém aktuálním rozpoložení.“ (Stančíková a Šabatová, 2012, s. 18.)

Z pohledu cílových skupin mají canisterapie a sociální pedagogika společný zájem o stejné skupiny osob. Pedagogický zájem o děti, sociální a pedagogický zájem o osoby s postižením či sociálním znevýhodněním, sociální zájem o seniory, jejichž sociální pozice a situace je oslabena věkem a s tím spojenými životními komplikacemi.

3.3 Canisterapie a její sociálně pedagogické využití v práci se seniory

Dostáváme se k sociálně pedagogické a canisterapeutické práci se seniory. Uvedeme si, čím je canisterapie pro seniory prospěšná a v čem jim pomáhá v jejich životní situaci. O pomoc seniorům se snaží také sociální pedagogika a na canisterapii můžeme pohlížet jako na jednu z aktivizačních metod, která sociálním pedagogům výrazně pomůže při jejich práci se seniory.

Canisterapie využívá pozitivní interakce mezi seniorem a psem. Důležitou roli zde hraje osoba, která canisterapii u seniora praktikuje. Ta by se totiž měla vyznačovat řadou vlastností a penzem určitých teoretických a odborných dovedností, jako je například umění vést citlivě a účelně rozhovor s klientem. Měla by mít dostatek informací o speciálních nárocích komunikace se seniorem, o vhodných aktivizačních metodách, dále mít teoretický přehled o tom, kdo je senior, jaké může mít potřeby, orientovat se v diagnózách, které se v seniorském věku často objevují. Aby mohla být canisterapie u vybraného seniora využívána, je nutné, aby pes působil jako motivační prvek (Stančíková a Šabatová, 2012, s. 32).

„Nečinnost je spojena s prázdnotou a nízkou kvalitou života, proto i ve stáří je nezbytná aktivita tělesná a duševní. Zásadou při aktivizaci seniorů je vždy individuální přístup a každá aktivita je podmíněna tím, co senior zvládá, umí a také chce dělat.“ (Stančíková a Šabatová, 2012, s. 33)

Důležitým prvkem práce se seniorem je uvědomění si jeho sociální situace. Mezi problémy seniorů, kteří žijí v domovech důchodců, patří například kromě fyzických zdravotních potíží změna kvality života. Obtížně se adaptují na nové životní prostředí, pociťují smutek (opustili místo svého bydliště, kde prožili nemalou část svého života, odstěhovali se od rodiny a přátel), osamělost (domněnka, že do domova byli odloženi, protože jsou nepotřební a nikdo je nemá rád), po odchodu do důchodu se musí vyrovnat se ztrátou dosavadní profesní role. Musí se naučit vypořádat se svými pocity a s novou situací, která je pro něj vzhledem k věku obtížně přijatelná. Mezi vhodné terapeutické programy, které by alespoň s některým problémem dokázaly klientovi pomoci, patří i canisterapie, která je oblíbenou volnočasovou aktivitou seniorů (Velemínský, 2007, s. 135-137).

„V pečovatelských domovech a domovech důchodců jsou nejoblíbenějšími programy psí návštěvy. Díky nim je do každodenního života přineseno rozptýlení. Tam, kde je pes nasazován, působí klientům radost už chvíle před samotnou návštěvou psa, poté přetrvává po určitou dobu radost z návštěvy.“ (Kodymová a Holda, 2008, s. 112)

Stančíková a Šabatová (2012, s. 33) popisují následující oblasti aktivizace seniorů, u kterých je možno využít metodu canisterapie: pomoc při nalézání smyslu života a motivace k dalšímu úsilí, podpora reálných perspektiv proti beznaději – pozitivní ovlivňování psychického rozpoložení, umožnění prožitku úspěchu – ještě něco zvládnou, dokážu!, posílení identity, důstojnosti a sebeúcty, posílení pocitu sounáležitosti, snaha o odbourání pocitu osamělosti a opuštěnosti.

Velemínský (2007, s. 137) vyjmenovává zase tyto cíle canisterapie u seniorů: ovlivnění zdravotního stavu klientů, zvýšení kvality života, zlepšení adaptace, zvýšení sebevědomí, zmírnění stresu, zlepšení jemné motoriky ruky a zbavení pocitu osamělosti. Kodymová a Holda (2008, s. 117) pak píše, že pes pomáhá seniorům bojovat proti pocitům osamělosti a izolovanosti, opět cítit a vidět smysl života, strukturovat den, zachovat si lásku a dávat ji, cítit se cenný a hodný lásky, přijímat sám sebe bez podmínek, mít látku k hovoru a oživovat si vzpomínky. Pes vyžaduje kontakt, umí přimět seniora, aby se mu věnoval, třeba poštekáváním nebo nastavováním se pod ruku seniora.

Za pomoci canisterapie můžeme tedy pracovat na emočních a citových problémech, sociálně-integračních problémech, rehabilitaci ve smyslu zdravotním a povzbuzení imunity prostřednictvím psychiky, saturaci sociálních potřeb, komunikaci, udržení kognitivních dovedností a tréninku paměti. Canisterapie totiž přispívá k ovlivnění citové a emoční dysbalance, přítomnost psa může klienta uklidnit a uvolnit, zdolat komunikační překážky, pomoci mu otevřít se a hovořit o svých problémech. Dále canisterapie přispívá k sociální integraci, především díky skupinové formě práce, kdy se klient dostane do společnosti ostatních. Jsou také ovlivněny komunikační bariéry a pes je komunikačním tématem s ostatními. Prostřednictvím motivace umožňuje canisterapie působit na fyzické zdraví. Motivuje klienta k rehabilitaci nebo využití kompenzačních pomůcek. Klient má motivaci i ke komunikaci, kdy si tak může procvičovat mluvu, slovní zásobu a umožňuje se mu vyjádřit své potřeby. Díky canisterapii si klient může procvičovat paměť, která je důležitá pro orientaci v přítomnosti a prostoru. To může vést dále např. k posílení sebejistoty klienta (Stančíková a Šabatová, 2012, s. 37-38).

V České republice se canisterapií zaměřenou na seniory zabývá třeba sdružení Senior canisterapie, které spolupracuje s domovem Sue Ryder (Praha Michle) a Domovem pro seniory v Donovské ulici. Provozování canisterapie v těchto dvou domovech je odlišné, neboť každé zařízení obývá jiný typ klientů. V Sue Ryder se specializují na individuální canisterapii, protože klienti jsou často upoutáni na lůžko. Klienti se snaží získat přízeň psa

pamlsky a těší se na možnost psa hladit a povídat si o něm. Oproti tomu v Donovalské je canisterapie považována za společenskou událost a je organizována sociálními pracovníci domova. Klienti jsou shromážděni ve společenské místnosti a návštěvy se účastní více psů. Klienti se nesetkávají jen se psy, ale i sami mezi sebou navzájem. Zapomínají tak na své starosti a bolesti. Spojuje je společný zájem o psy. Dotykový kontakt pak vyvolává pocit spokojenosti, zlepšuje náladu, zahání úzkost a strach z osamělosti. Klienti ztrácejí ostych a sami se aktivně zapojují do debaty kolem života psů. Zajímají se o úspěchy psů na výstavách, zkouškách a těší se na štěňátka (Kol. autorů, 2003, s. 19-20).

Volšická (2003, s. 20): „Programy návštěv psů v domovech pro seniory si nekladou za cíl vyléčení mnohdy celoživotních chronických nemocí klientů, ale chtějí přispět k jejich psychické pohodě a to se jim daří. Psi do domovů pro seniory přinášejí radost, lásku, pohodu, pocit spokojenosti a jejich terapeutické působení na klienty je již dostatečně v odborných studiích prokázáno.“

Mudr. Miloš Vojtěchovský (2003, s. 22-26) na mezinárodním semináři o zooterapii přednesl, že v rakouských domovech pro staré lidi chovají zvířata pro léčbu ve více než dvou třetinách zařízení. Doporučuje, aby zvířata patřila k socioterapeutickému režimu psychiatrických léčeben, věznic a ve stáří do ošetrovatelských domovů a do domovů důchodců.

Třetí kapitola navázala na první kapitolu popisem vztahu mezi canisterapií a sociální pedagogikou, oproti první kapitole rozšířila tento popis o vztah mezi canisterapií a sociální prací a sociálními službami. I zde je patrná součinnost s canisterapií, společný cíl a zájem pomoci. Rozbor cílových skupin canisterapie rozvedl informace z druhé kapitoly a také poukázal na návaznost canisterapie se sociální pedagogikou – canisterapie léčí a podporuje učení sociálním dovednostem. Závěr třetí kapitoly jmenoval cíle canisterapie při práci s cílovou skupinou seniorů a přinesl dva příklady canisterapeutické práce se seniory v České republice.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 CÍLE A METODY VÝZKUMU

V praktické části bakalářské práce se zaměříme především na tři případové studie uživatelů canisterapie v seniorském věku. Vzhledem k tomu, že základním předmětem výzkumu je vliv psa na člověka – seniora, který není optimálně statisticky měřitelný, zvolili jsme jako metodický postup kvalitativní výzkum.

„Kvalitativní výzkum používá induktivní formy vědeckých metod, hloubkové studium jednotlivých případů, nejrůznější formy rozhovorů a kvalitativního pozorování.“ (Hendl, 2005, s. 63)

Klienti canisterapie a jejich životní příběh, jejich chování a prožívání, vnímání a emoce, jsou natolik specifické, že kvantitativní zkoumání a statistické srovnání prakticky neumožňují. Z těchto důvodů byla zvolena za základní metodu výzkumu případová studie. Popis jednotlivých případů nám může ukázat další směr práce se seniory a být přínosem nejen canisterapeutům, ale i sociálním pracovníkům či sociálním pedagogům.

„Kazuistika je systematické zkoumání jednotlivce prostřednictvím pozorování a rozhovoru, umožňující detailní poznávání chování, vývoje a rozvoje jeho osobnosti. Získané poznatky nelze zobecnit.“ (Musilová, 2002, s. 9)

Případovou studii můžeme zařadit do kategorie neexperimentálních metod jako výzkumnou metodu jednotlivých případů nebo života jedince (Musilová, 2002, s. 7-8).

4.1 Výzkumný cíl

Oblast výzkumu je zaměřena na sběr dat a informací o vlivu canisterapie na seniory. V rámci studia dokumentů a provádění rozhovorů jsme zjišťovali, zda má canisterapie vliv na citovou, psychickou ale i zdravotní stránku jedince.

Hlavním výzkumným cílem této bakalářské práce je zjistit příznivý vliv canisterapie na seniora. Dále se zaměříme i na to, zda mají senioři o canisterapii zájem a jaké konkrétní přínosy jim canisterapie přináší.

Cílem výzkumu je i porozumění subjektivním zkušenostem canisterapeutů a získání hlubšího poznání o canisterapii a jejím vlivu.

Dílním výzkumným cílem je pak zmapování současné situace canisterapie v České republice.

Výzkumné otázky:

Má canisterapie u seniora přínos po citové stránce?

Přispívá canisterapie k lepšímu psychickému stavu seniora?

Přispívá canisterapie k lepšímu zdravotnímu stavu seniora?

Projevují senioři zájem o canisterapii?

4.2 Výzkumný soubor

Pro výběr respondentů byl použit účelový výběr. Jak uvádí Hendl (2005, s. 110) výběr případů pro mnohonásobnou případovou studii nelze ztotožnit se statistickým šetřením, protože případy se v tomto typu studie nevybírají náhodně, ale cíleně.

Respondenti museli splňovat dvě základní kritéria: účastnit se canisterapie a být v seniorském věku. Zohledněn byl také jejich psychický a fyzický stav.

Výběr respondentů byl také omezen ochotou canisterapeutů, pečovatелů či rodinných příslušníků spolupracovat na výzkumu a věnovat mu svůj čas, dostupností dokumentů nebo souhlasem se zveřejněním informací v bakalářské práci.

Pro výzkum byli nakonec vybráni tři respondenti – dva muži a jedna žena. V rámci zachování anonymity jsme respondenty označili písmeny A, B a C.

Respondent A – muž 65 let, který žije doma a v současnosti postupuje léčbu rakoviny experimentálním lékem.

Respondentka B – žena 80 let, která žije v domově s pečovatelskou službou. Prodlála cévní mozkovou příhodu.

Respondent C – muž 79 let, který je hospitalizován v nemocnici. Diabetik.

4.3 Metody a techniky výzkumu

Ve výzkumu byla použita technika studia dokumentů, rozhovoru a pozorování.

„Plán výzkumu má pružný charakter. To znamená, že plán výzkumu se z daného základu rozvíjí, proměňuje a přizpůsobuje podle okolností a dosud získaných výsledků.“ (Hendl, 2005, s. 63)

V rámci studia dokumentů byly zdrojem dat pro obsahovou analýzu canisterapeutické deníky, lékařské zprávy a ošetrovatelská dokumentace.

Rozhovor je nejčastější metodou při kvalitativním výzkumu. Zvolen byl rozhovor polostrukturovaný, který vychází z předem připraveného seznamu témat a otázek.

Rozhovor byl prováděn s rodinným příslušníkem v případě respondenta A, ošetřujícím personálem a canisterapeutem v případě respondentky B, canisterapeutkou v případě respondenta C. Rozhovorů bylo uskutečněno několik.

Dále se podařilo provést i několik rozhovorů neformálních s canisterapeutkou respondenta A a ošetřujícím personálem respondenta C.

Pozorování bylo zvoleno zúčastněné. Zúčastněné pozorování je takové, kdy sledujeme pozorované jevy přímo v prostředí, kde probíhají. Pozorování bylo prováděno při canisterapii v domácím prostředí v případě respondenta A, v domě s pečovatelskou službou v případě respondentky B a v nemocnici v případě respondenta C.

Za základní metodu výzkumu byla zvolena mnohonásobná případová studie.

„V případové studii sbíráme velké množství dat od jednoho nebo několika málo jedinců. V případové studii jde o zachycení složitosti případu, o popis vztahů v jejich celistvosti.“
(Hendl, 2005, s. 104)

Plán případové studie:

1. Identifikace výzkumných otázek
2. Výběr vzorku, určení metod sběru dat
3. Příprava sběru dat
4. Samotný sběr dat a jejich analýza
5. Interpretace dat

5 PŘEDVÝZKUM

Canisterapie se v České republice začala rozvíjet až po roce 1993. Předcházely tomu spíše ojedinělé případy využití psa při práci s určitými cílovými skupinami klientů – např. jmenujeme práci Ústavu sociální péče Kociánka v Brně na začátku devadesátých let minulého století nebo Psychiatrické léčebny v Bohnicích v Praze při léčbě psychiatrických pacientů na konci osmdesátých a na začátku devadesátých let minulého století (Nerandžič, 2006, s. 31).

V roce 1997 vznikla Canisterapeutická společnost, která podnítila intenzivní rozvoj praktické i teoretické canisterapie u nás. Společnost sice v roce 2000 zanikla, přesto vývoj pokračoval dále, avšak neorganizovaně a neřízeně bez jakékoliv spolupráce. Jednotlivé organizace zabývající se canisterapií si vytvářely vlastní představy o canisterapii, zejména o podmínkách kladených na canisterapeuta a canisterapeutického psa. Tento stav trval až do roku 2003, kdy vznikla Canisterapeutická asociace CTA, která se snaží metodicky vést a sjednotit organizace zabývající se canisterapií a prosazovat jejich cíle ve společnosti.

Jde tu však o mimořádně obtížný a zdlouhavý proces. Canisterapie se potýká s řadou problémů, které je potřeba veřejně pojmenovat a řešit. Jedná se například o nejednotnost, roztržitost a rozdílnou úroveň jednotlivých organizací nebo o nedostatek českých odborných zdrojů a vědeckých výzkumů, které se týkají canisterapie. Chybí ucelený koncept vzdělávání v oblasti canisterapie, je zde nedostatek příležitostí pro nácvik canisterapeutické práce se psem, potíže činí legislativní úprava canisterapie a uznání canisterapie jako léčebné metody.

Tyto dosud z větší části nevyřešené problémy spolu s novostí a neobvyklostí canisterapie jako metody práce s určitými cílovými skupinami klientů způsobují, že canisterapie je provázána nedůvěrou veřejnosti a není přijímána v širším rozsahu. Tato bakalářská práce je možností, jak napomoci zvýšení povědomí o canisterapii a jejích přínosech. Za dílčí cíl si klade zmapování současné situace canisterapie v České republice z hlediska toho, kdo u nás canisterapii provozuje, má-li nějaké vzdělání v této oblasti a která plemena psů k tomu používá. Snaží se o zodpovězení otázek týkajících se uplatnění canisterapie u nás, tedy se kterými cílovými skupinami canisterapeuti již pracují a jaké přínosy u svých klientů pozorují.

5.1 Výzkumné otázky

Na základě dílčího výzkumného cíle se pokusíme v praktické části bakalářské práce odpovědět na následující výzkumné otázky:

U kterých cílových skupin se u nás provozuje canisterapie?

V jakých oblastech se projevují přínosy canisterapie dle zkušeností českých canisterapeutů?

Vzhledem k faktu, že canisterapie překročila dvacet let svého působení v České republice, je načase provést kritické zhodnocení tohoto působení a zachytit momentální fázi jejího růstu. Takováto ucelená analýza canisterapie u nás zatím chybí. Může pak posloužit jako výchozí bod dalším výzkumům a rešerším, které si budou moci dovolit zaměřit se na konkrétní oblast canisterapie z oblastí zde nastíněných.

5.2 Výzkumný soubor

Předvýzkumu se zúčastnili pouze praktikující canisterapeuté. Prostřednictvím e-mailu byly osloveny organizace z celé České republiky, které se canisterapii věnují. Jednalo se např. o tyto společnosti: Cantes o.s., Canisterapeutické centrum Zlín, Canisterapeutické sdružení Jižní Morava, Pomocné tlapy o.p.s., Anitera o.p.s, Helppes, Výcvikové canisterapeutické sdružení Hafík, o.s., Elva Help o.s., Canisterapie Ostrava, Dogma o.s., Sirius Třebíč o.s.

E-mail obsahoval krátké představení autora, informace o výzkumu, pro koho je určen, odkaz na umístění dotazníku a prosbu o jeho rozšíření mezi canisterapeutické týmy.

E-mail byl také rozeslán přímo canisterapeutickým týmům, byli-li na ně uveden kontakt na stránkách organizací. Odkaz na dotazník byl dále vložen do facebookových skupin, které se věnují canisterapii.

Oslovením canisterapeutických sdružení i jednotlivých canisterapeutických týmů jsme se snažili získat co největší počet respondentů. Jejich výsledné množství je omezeno především ochotou oslovených organizací a jednotlivých canisterapeutů věnovat svůj zájem a čas účasti na výzkumu.

5.3 Metoda sběru dat

K získání dat pro předvýzkum jsme zvolili kvantitativní výzkum formou dotazníkového šetření. Zdál se jako nejvhodnější metoda sběru dat, neboť canisterapeutické organizace působí buď v různých krajích, nebo přímo celostátně a sdružují tedy canisterapeutické týmy z různých částí České republiky.

Pro účely předvýzkumu byl vytvořen dotazník, který se skládá z 12 otázek, z nichž 11 bylo povinných. Obsahuje položky uzavřené, kdy canisterapeuti vybírali z nabízených možností, tak otevřené, kdy mohli vyjádřit svůj názor odpovědí vlastními slovy.

Dotazník je rozdělen do čtyř základních částí. První část dotazníku se zabývala demografickými údaji respondentů, jako je pohlaví, věk, bydliště a vzdělání. Také byla zaměřena na délku jejich canisterapeutického působení a ptala se, jestli mají v tomto oboru nějaké vzdělání, případně jaké.

Druhá část dotazníku se věnovala konkrétním cílovým skupinám, se kterými již canisterapeuti pracovali. Zda se jednalo o děti, dospělé či seniory, a také jestli s klienty pracují spíše jednotlivě nebo ve skupinách.

Třetí část dotazníku zjišťovala, jaké přínosy canisterapie u svých klientů canisterapeuté pozorovali. Jednalo se o oblasti obohacení života, rozvoje komunikace, rozumového rozvoje, citového rozvoje, pohybového rozvoje, rozvoje motivace, soběstačnosti, spolupráce a tolerance.

Poslední čtvrtá část dotazníku zkoumala, jakou rasu psa canisterapeuté ke své práci používají a zda využívají jen jednoho psa či více.

Distribuce dotazníků proběhla pomocí internetu. Dotazník byl nahrán na web <http://www.vyplnto.cz/>, který slouží k realizaci internetových průzkumů. Šetření proběhlo v době od 7. dubna 2014 do 20. dubna 2014.

Průzkumu se nakonec zúčastnilo celkem 69 respondentů.

5.4 Analýza a interpretace dat

První část dotazníku se zabývala obecnými informacemi o respondentech: pohlaví, věk, bydliště a nejvyšší dosažené vzdělání. Kromě těchto čtyř položek byla dále zaměřena na délku canisterapeutického působení a vzdělání v oblasti canisterapie.

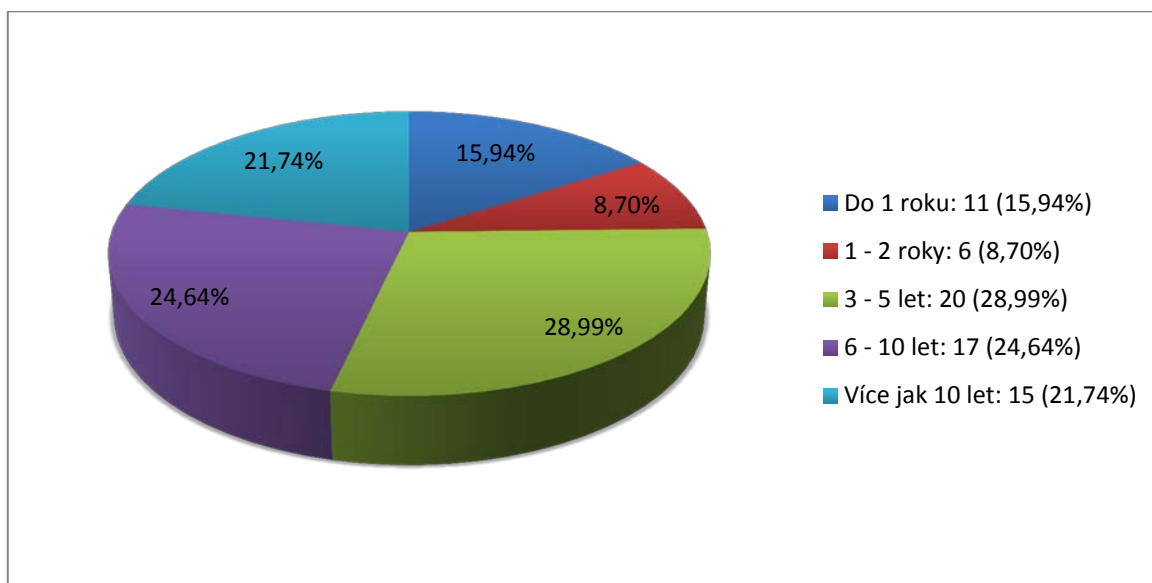
Z výsledků vyplynulo, že většinu tvoří ženy – 60 respondentů (86,96%). Muži byli zastoupeni ve výrazně menším počtu – 9 respondentů (13,04%). Z této skutečnosti můžeme usoudit, že mezi canisterapeuty v České republice se pohybuje více žen než mužů.

Druhá otázka se zaměřila na určení věku respondentů. Nejvíce je jich v produktivním věku, našli se však i dva respondenti nad 60 let a tři do 20 let věku.

Z dvanácti krajů České republiky byly zastoupeny všechny s výjimkou Karlovarského a Plzeňského.

Co se týče vzdělání respondentů, tak z nich většina – 62 (89,86%) má minimálně maturitu.

V páté otázce jsme se ptali na délku canisterapeutického působení. Respondenti vybírali jednu z nabídnutých kategorií pro vyjádření délky jejich praxe v oboru. Kategorie byly rozvrženy tak, aby oddělily respondenty s malou praxí (do 1 roku, 1-2 roky) a respondenty s delší praxí (3-5 let, 6-10 let, více jak 10 let). Výsledky jsou znázorněny v grafu č. 1.

Graf 1 Délka canisterapeutického působení

Respondenti byli dotazováni i na své vzdělání přímo v oblasti canisterapie. 29 lidí (42,09%) uvedlo, že žádné zvláštní vzdělání v oblasti canisterapie nemá.

Druhá část dotazníku se zabývala cílovými skupinami. Respondenti byli požádáni o definování klientů, s kterými se v praxi setkali. Nejvíce respondenti pracují s dětmi. Přesné výsledky jsou shrnuty v tabulce č. 1.

dítě s mentálním postižením	49	71,01%
dítě s poruchou autistického spektra	46	66,67%
dítě s tělesným postižením	46	66,67%
dítě s poruchou pozornosti	43	62,32%
dítě se smyslovou vadou	39	56,52%
senior s mentálním postižením	36	52,17%
dospělý s tělesným postižením	36	52,17%
dospělý s mentálním postižením	35	50,72%
senior s tělesným postižením	34	49,28%
dítě s vadou řeči	33	47,83%
senior dlouhodobě nemocný	32	46,38%
dítě s poruchou chování	31	44,93%
školní třída - osvětová činnost, prevence šikany	31	44,93%
dítě se záchvatovitým onemocněním (např. epilepsie)	30	43,48%
senior se smyslovou vadou	29	42,03%
senior v pobytovém zařízení	29	42,03%
dítě se specifickými poruchami učení	28	40,58%
dospělý se smyslovou vadou	21	30,43%
dítě v pobytovém zařízení	19	27,54%
dospělý s poruchou autistického spektra	18	26,47%
dítě dlouhodobě nemocné	16	23,19%
dospělý se záchvatovitým onemocněním	16	23,19%
dospělý dlouhodobě nemocný	15	21,74%
dítě podstupující psychiatrickou léčbu	15	21,74%
dítě v azylovém domě	12	17,39%
senior se záchvatovitým onemocněním	11	15,94%
senior po závažném úrazu	11	15,94%
dítě v krizové situaci	11	15,94%
dítě podstupující psychoterapii	10	14,49%
dítě po závažném úrazu	9	13,04%
dospělý po závažném úrazu	9	13,04%
dospělý podstupující psychoterapii	9	13,04%
dospělý podstupující psychiatrickou léčbu	9	13,04%
senior s poruchou autistického spektra	8	11,76%
dítě jako oběť trestného činu	6	8,70%
dospělý v krizové situaci	6	8,70%
senior podstupující psychoterapii	6	8,70%
dítě v nápravném zařízení	6	8,70%
senior v krizové situaci	5	7,25%
senior v azylovém domě	5	7,25%
senior podstupující psychiatrickou léčbu	4	5,80%
dospělý v azylovém domě	3	4,35%
senior jako oběť trestného činu	2	2,90%
dítě podstupující léčbu závislosti	2	2,90%
dospělý podstupující léčbu závislosti	2	2,90%
dospělý jako oběť trestného činu	1	1,45%
senior podstupující léčbu závislosti	1	1,45%

Tabulka 1 Cílové skupiny

Třetí část dotazníku zjišťovala, které z přínosů canisterapie během své práce u klientů canisterapeuté pozorovali. Mohli vybírat ze 40 kategorií, které se týkají různých oblastí. Canisterapeuté pozorovali u svých klientů nejvíce přínosy z oblasti obohacení života. Zastoupení všech kategorií můžeme vidět v tabulce č. 2.

Obohacení života - canisterapie poskytuje společnost psa, lidí...	62	89,86%
Obohacení života - canisterapie jako zdroj podnět, zpestření života	59	85,51%
Rozvoj komunikace a vyjadřovacích schopností	58	84,06%
Rozvoj jemné motoriky	56	81,16%
Motivace k pohybu či rehabilitaci	56	81,16%
Pocity štěstí, spokojenosti a radosti	56	81,16%
Snížení pocitu osamělosti	55	79,71%
Snížení pocitu smutku a deprese	55	79,71%
Podpora správných návyků v chování se ke zvířatům	54	78,26%
Rozvoj vnímání	53	76,81%
Podpora projevů lásky a přátelství	53	76,81%
Pozitivní dotyková stimulace	52	75,36%
Citový rozvoj	51	73,91%
Pozitivní emocionální stimulace	50	72,46%
Navození příjemné atmosféry	50	72,46%
Posílení pozornosti, soustředění	49	71,01%
Posílení ochoty spolupracovat	49	71,01%
Pohybový rozvoj	48	69,57%
Pomoc při zklidnění, uvolnění,	48	69,57%
Rozšíření slovní zásoby	47	68,12%
Zvýšení sebedůvěry	47	68,12%
Rozvoj hrubé motoriky	47	68,12%
Zlepšení koordinace pohybů	46	66,67%
Uvolnění křečí	44	63,77%
Rozumový rozvoj	43	62,32%
Motivace k určité činnosti/zvýšení zájmu o ni	41	59,42%
Snížení pocit úzkosti	40	57,97%
Podpora správných návyků v chování k ostatním lidem a k sobě	40	57,97%
Rozvoj samostatnosti	39	56,52%
Pomoc při dosahování důvěry, otevřenosti	39	56,52%
Rozvoj orientace v prostoru	38	55,07%
Snížení agresivity	38	55,07%
Intenzivnější citové prožívání	38	55,07%
Podpora zodpovědnosti	35	50,72%
Motivace k sebeovládání	33	47,83%
Motivace k péči o druhé	28	40,58%
Zesílení pocitu sounáležitosti, soudržnosti	28	40,58%
Prevence nežádoucího chování	27	39,13%
Snížení třesu	24	34,78%
Tlumení bolesti	18	26,09%

Tabulka 2 Pozorované přínosy

6 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

Výzkum byl zaměřen na sestavení tří kazuistik vybraných respondentů. Byly prostudovány získané dokumenty, dále data byla doplněna o informace vyplývající z rozhovorů s rodinnými příslušníky, pečovateli a canisterapeuty.

Získaná data byla shrnuta do zpracovaných kazuistik.

Každá kazuistika obsahuje stručnou osobní a rodinnou anamnézu, jejíž součástí je i zdravotní stav respondenta a dále popis canisterapie.

6.1 Kazuistika A

Osobní a rodinná anamnéza:

A je muž ve věku 65 let. Žije na vesnici ve Zlínském kraji v rodinném domě s manželkou, která se o něj stará. Několik let trpí mírnou cukrovkou druhého stupně a srdeční slabostí. Na podzim roku 2012 byl diagnostikován se zhoubným nádorem na pravé ledvině. Kvůli velikosti nádoru bylo rozhodnuto o vyoperování celé ledviny. Operace proběhla úspěšně v listopadu 2012. Zdravotní stav seniora byl od té doby pravidelně monitorován ošetřujícím lékařem a tomografickým vyšetřením. V srpnu 2013 vyšetření objevilo metastázy rakoviny v pravé plicí. Byla zahájena léčba experimentálním lékem, jenž je vyvíjen v ústavu, kam senior dochází. Po osmi měsících léčby bylo dosaženo zpomalení růstu metastáz, léčba pokračuje.

Lék je užíván vždy tři týdny s desetidenní přestávkou mezi jednotlivými cykly. K vedlejším účinkům léku patří nevolnost, nechutenství, bolesti hlavy a žaludku, úbytek váhy, tělesná slabost a nepřirozené zbarvení pleti. Většina vedlejších účinků odezní během přestávky. Po několika měsících léčby se ukázalo, že lék nepříznivě působí na výkon štítné žlázy. Kromě experimentálního léku stále užívá léky na cukrovku a na srdce. Dále drží přísnou dietu.

Respondent A byl podle vyjádření rodinného příslušníka vždy aktivním, optimistickým člověkem, který vyhledával příležitosti k práci a pomoci, zapojoval se do dění v okolí, v rodině a ve společenství, jehož je členem. Po nečekané diagnóze v roce 2012 začal prožívat depresivní stavy. Musel se vyrovnat s vážným onemocněním a hrozbou smrti, byl nucen změnit svůj dosavadní životní styl, například musel přestat pracovat a odejít do

předčasného důchodu. Ačkoliv operace byla úspěšná, některé změny životního stylu přetrvávaly z důvodu pooperační péče. Další vlna depresivních stavů následovala po zjištění metastáz. Na psychický stav mají dopad i vedlejší účinky léku, které ještě více omezují jeho možnosti žít aktivně a společensky.

Canisterapie:

Od října 2013 navštěvuje A canisterapeutka s tříletým labradorským retrieverem. Návštěvy probíhají nepravidelně po předchozí domluvě v závislosti na aktuálním zdravotním stavu seniora, v průměru 2x týdně. Canisterapeutka je středního věku, žije v blízkém městě a psa sama vlastní. První návštěvu zprostředkoval společný přítel canisterapeutky a seniora, který usnadnil vybudování důvěry mezi nimi.

Před návštěvou se A připravuje, například si chystá odměny pro psa. Během návštěvy senior mluví s canisterapeutkou o tom, jak se mu daří, přitom hladí psa, udílí mu jednoduché povely a odměňuje jej za poslušnost. Musí-li se canisterapeutka na chvíli vzdálit, senior se stará o psa a povídá si s ním. Po návštěvě se senior psychicky cítí lépe a již se sám těší na další návštěvu. Návštěva slouží i jako motivace k dodržování léčebného režimu, jelikož odchýlení se od režimu může způsobit zhoršení zdravotního stavu a nemožnost uskutečnění další návštěvy.

Od března 2014 bývá součástí návštěvy krátká společná procházka, kdy senior vede psa na vodítku. Pohyb na čerstvém vzduchu seniorovi prospívá, tah psa na vodítku mu umožňuje ujít větší vzdálenost s menší námahou. Za příznivých okolností lze psa pustit tzv. na volno a cvičit s ním aport větších předmětů, tím i senior posiluje své svalstvo (házení předmětu, shýbání se pro předmět).

Závěr a doporučení:

Podle získaného popisu průběhu typické návštěvy lze usoudit, že se jedná o aktivitu za asistence zvířete, jak byla definována v první kapitole, spíše než o terapii za asistence zvířete. Není sledován individuální léčebný cíl jako takový. Návštěvy slouží primárně k obecné aktivizaci seniora, odbourání stresu spojeného s nemocí a léčbou. Pes motivuje seniora ke komunikaci a k pohybu, poskytuje mu psychosociální podporu. Dlouhodobost návštěv zvýšila seniorovu chuť do života, a proto by bylo vhodné, aby s canisterapií nadále pokračoval.

6.2 Kazuistika B

Osobní a rodinná anamnéza:

B je žena ve věku 80 let, od roku 2010 žije v domově s pečovatelskou službou v Praze. V roce 2009 prodělala cévní mozkovou příhodu a byla několik měsíců hospitalizována. Její zdravotní stav vyžadoval stálou péči, proto rodina podala žádost o umístění do domova. Seniorka se s obtížemi pohybovala, potřebovala asistenci u běžných úkonů jako je převlékání nebo stravování, měla potíže s pamětí a s vyjadřováním. Nyní po čtyřech letech již s okolím komunikuje relativně srozumitelně, sama se oblékne a zvládne absolvovat cestu do společné jídelny.

Canisterapie:

Domov s pečovatelskou službou navázal v roce 2012 spolupráci s místním canisterapeutickým sdružením. Canisterapie probíhá nejméně 1x měsíčně. Klienti domova jsou předem informováni o čase návštěvy a mohou projevit zájem o účast. Návštěva probíhá ve společných prostorách domova. Klienti sedí u stolů, canisterapeuti procházejí se psi mezi nimi. Pes se nechá od klientů hladit nebo si je „očichává“. Canisterapeuti předvádějí, co pes umí, například schovají u některého z klientů hračku a pes ji hledá. V případě, že má klient zájem se zúčastnit, ale nedovolí mu to zhoršený zdravotní stav, bývá výjimečně povoleno navštívit klienta na jeho pokoji. Klienti jsou povzbuzováni, aby kladli canisterapeutům dotazy. Povídají si také mezi sebou o svých zkušenostech se psy nebo o svých životech obecně.

B se do programu zapojila v dubnu 2012 na návrh svého syna. Při pohybu na větší vzdálenosti byla tehdy odkázána na pomoc pečovatelů, kteří jí pomohli usednout na invalidní vozík a odvezli ji. Při první návštěvě ji canisterapeutka seznámila s dvouletým zlatým retrieverem, který se od ní nechal několikrát pohladit. Při dalších návštěvách canisterapeutka cíleně prodlužovala její dobu strávenou se psem a postupně ji vybízela, aby psa zkusila přivolat jménem, aby mu dala povel nebo pamlsek nebo aby ušla ke psu několik kroků.

Postupem času se seniorka sama začala zajímat o to, kdy mají canisterapeuti do zařízení opět přijít. Během návštěv se také začala více zapojovat do hovoru s ostatními klienty – nejdříve při hovoru o psech a později i při obecném hovoru na jiná témata. Sprátelila se s jinými klientkami a začaly se scházet a navštěvovat mezi sebou.

Závěr a doporučení:

V rámci případu můžeme vidět, jak canisterapie napomohla B ke zlepšení zdravotního stavu. Byly stanoveny cíle, vyhodnocován pokrok a přizpůsoboval se mu další postup. Například k pomoci s vyjadřováním byla zvolena metoda mluvení na psa, od zvládnutí vyslovení jména pro přivolání k zadávání složitějších povelů. Kontakt se psem také usnadnil seniorce navázání přátelství s ostatními, podpořil její paměť a pohybovou samostatnost.

6.3 Kazuistika C**Osobní a rodinná anamnéza:**

C je muž ve věku 79 let. Po ovdovění žije sám v bytě v panelovém domě, od ledna 2014 je hospitalizován v nemocnici z důvodu nízké hladiny cukru v krvi. C je od čtrnácti let věku diabetikem prvního stupně, trpí barvoslepostí a srdeční slabostí, za svůj život prodělal několik operací a dlouhodobých hospitalizací. Seniorova rodina bydlí daleko a nemůže jej příliš často navštěvovat. U seniora se projevují známky deprese. Nízká hladina cukru v krvi způsobená nedodržíváním správného stravovacího režimu, negativně ovlivňuje seniorovy rozumové schopnosti a sebeovládání. Časté upadání do hypoglykemie jej bezprostředně ohrožuje na životě.

Canisterapie:

Canisterapeutka má od nemocnice povoleno navštěvovat některá oddělení dvakrát za měsíc. Obchází pokoje a hovoří s pacienty, pes napomáhá navázání prvního kontaktu a tzv. prolomení ledů. Před vstupem na pokoj se canisterapeutka u ošetřujícího personálu obecně informuje o zdravotním stavu pacientů, aby se s nimi dohodla, zda je vhodné návštěvu vykonat. C takto poprvé navštívila v únoru 2014, když jej umístili na společný pokoj s jinými pacienty.

Během návštěvy na pokoji se její pes, tříletý zlatý retriever, zdravil s pacienty, které již znal. Canisterapeutka oslovila pacienty, kteří byli na pokoji noví, aby jim vysvětlila, o jakou službu se jedná a zda o ni mají zájem. C nevyjádřil přímý nesouhlas, zavolala tedy psa. Seniorovi činil pohyb obtíže, hladil psa pouze po hlavě, kam dosáhl, aniž by se musel naklonit. Zajímal se o jméno a stáří psa. V hovoru s canisterapeutkou se jí sám stručně svěřil se svým zdravotním stavem.

Při návštěvě o čtrnáct dní později se situace opakovala. Senior si v první chvíli nepamatoval, že se již s canisterapeutkou zná, znovu se ptal, jak se pes jmenuje, a znovu jí o sobě vyprávěl, tentokrát se dozvěděla, že za ním několik týdnů nemohl přijet nikdo z rodiny a že je rád, že za ním přišla ona.

Canisterapeutka se snažila při dalších návštěvách poskytnout seniorovi psychickou podporu, protože těžce snášel dlouhodobost pobytu v nemocnici a odloučení od rodiny. Toho se jí dařilo dosáhnout při rozhovoru, kdy mohl senior mluvit a zároveň byl ve fyzickém kontaktu se psem. Po několika minutách od začátku návštěvy se senior viditelně uvolnil a vyjadřoval radost z návštěvy, jako zpestření jednotvárných dní.

Závěr a doporučení:

U C poskytuje canisterapie psychickou podporu, ačkoliv s omezeným účinkem na dobu návštěvy a krátce po ní. Je vhodné, aby canisterapie nadále pokračovala.

7 DISKUZE

Canisterapie je vhodnou metodou pro praktický výkon sociální pedagogiky. Ztotožňuje se s cíli, jichž se snaží sociální pedagogika, sociální práce a sociální služba dosáhnout – pomoc a podpora člověka v nesnadné sociální situaci.

Jedná se o metodu na první pohled téměř ideální, protože pracuje s přirozeným procesem, není nutno vymýšlet složité umělé strategie, jak cíle dosáhnout. Člověk je v kontaktu se psem a ani si neuvědomuje, že se jedná o něco víc. Že si procvičuje stávající dovednosti a učí se novým. Například u dětí, které mívají odpor k aktivitám označeným jako učení, se nestává, že by chvíle strávené se psem považovaly za nudný čas výuky, třebaže se toho pro život naučí více než z teoretické přednášky.

Bylo by však chybou zamlčet, že canisterapie má své nedostatky a omezení. Canisterapie není univerzálním lékem, nesvede zázraky. Kontakt psa s klientem může pomoci, ale nezaručuje na sto procent uzdravení ani při cílené práci. Ne s každou nemocí si příroda umí poradit, navíc u seniorů canisterapie spíše usiluje o zachování dovedností než o markantní zlepšování.

Další omezení vyplývá z povahy terapie. Ne každý má ke psům vřelý vztah, jsou lidé, kteří prožili se psem negativní zkušenost a bojí se ho, případně nemají psy rádi a preferují jiná zvířata, například kočky. Personál instituce (nemocnice, domova důchodců) může mít výhrady vůči nehygieničnosti canisterapie (obava ze špíny po tlapkách, z bakterií ze psí tlamy) a nepovolí ji ve svém zařízení. Samostatnou kapitolu tvoří lidé alergičtí na psí srst, jim je canisterapie zapovězena automaticky.

I pro lidi, kteří by se nebáli canisterapii vyzkoušet, může být nedostupná. Česká republika není nijak systematicky pokryta canisterapeuty, stačí tedy bydlet na špatném místě. Paradoxně, lidé v sociální situaci mají přístup ke canisterapii ztížen už tím, že instituce nejsou motivovány, aby canisterapii klientům poskytovaly. Seniorka s pohybovými obtížemi v domově se ke canisterapeutovi bez pomoci nedopraví, návštěva canisterapeuta u ní musí být povolena domovem nebo zorganizována v blízkosti domova. To klade do cesty další překážky.

Na druhou stranu lze chápat nedůvěru institucí vůči canisterapeutům. Canisterapii se věnují dobrovolníci, její statut není uzákoněn a pod státním dozorem. Přitom by zoficiálnění canisterapie mohlo usnadnit přístup klientů k pomoci.

ZÁVĚR

Tato bakalářská práce se zabývala zkoumáním vztahu mezi canisterapií a sociální pedagogikou, s důrazem na jejich cíle při péči o seniory. Uvedla definici těchto oborů jako důkaz jejich propojení a společného zájmu – oba obory usilují o zlepšení životních podmínek sociálně znevýhodněných osob, mají tedy předpoklady ke koexistenci a spolupráci.

Byla zmíněna historie, teoretické rozdělení a zázemí zooterapie, jakožto oboru nadřazeného canisterapii. Byl proveden předvýzkum mezi praktikujícími canisterapeuty v České republice. Cílem předvýzkumu bylo především nahlédnout současnou situaci canisterapie u nás z pohledu, jakým canisterapeuti vnímají své klienty a reálný dopad své práce.

Tím, že předvýzkum proběhl přímo a pouze mezi canisterapeuty, přinesl aktuální pohled z praxe na shromážděné teoretické poznatky.

Dále byl realizován hlavní výzkum konkrétních přínosů canisterapie u seniorů formou případové studie. Cílem výzkumu bylo získat autentické svědectví o canisterapii a subjektivní posouzení jejích přínosů u konkrétních osob.

Práce byla rozčleněna na dvě části. První teoretické kapitoly sloužily k definování teoretického rámce problematiky, závěrečné praktické kapitoly zhodnotily průběh předvýzkumu a výzkumu, zasadily jej do předem stanoveného teoretického rámce a interpretovaly jeho výsledky.

Ukázalo se, že canisterapeuti v České republice mají pro svoji práci dobré podmínky, co se týká možnosti získat vzdělání v oboru, škála provozovaných aktivit je pestrá a pokrývá téměř celé území republiky. Canisterapeuti vidí ve své práci smysl a dokáží rozeznat její přínosy. Také účastníci a svědci canisterapie vidí její prospěšnost.

Protože canisterapie je primárně zaměřena na práci s lidmi a na pomoc lidem, kteří se nacházejí v nestandardní situaci, je možnou profesní volbou absolventa oboru sociální pedagogiky se vztahem ke psům. Případně se absolvent setká s canisterapeutem při výkonu povolání sociálního pracovníka přiděleného klientovi navštěvujícímu canisterapii – v takovém případě bude absolvent při znalosti podstaty canisterapie schopen pochopit, jaké cíle canisterapie u jeho klienta sleduje, a bude nápomocen jejich realizaci.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BAKOŠOVÁ ZLATICA. Sociální pedagogika jako životná pomoc. Bratislava: Univerzita Komenského, 2006. ISBN 978-80-9684-375-6
- GALAJDOVÁ, Lenka. Pes lékařem lidské duše aneb canisterapie. Praha: Grada, 1999. ISBN 80-7169-789-3.
- GALAJDOVÁ, Lenka a Zdena GALAJDOVÁ. Canisterapie: pes lékařem lidské duše. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-879-1.
- HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2
- CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.
- KODYMOVÁ, Pavla a Dalibor HOLDA. Metody sociální práce: sborník studentských prací. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2008. ISBN 978-80-7308-223-9
- KRAUS, Blahoslav. Základy sociální pedagogiky. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3
- KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. Člověk – prostředí – výchova. K otázkám sociální pedagogiky. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2
- MACKOVÁ, Eva. Projekt: Náš čtyřnohý kamarád. Hodonín: nepublikovaný materiál – interní dokument MŠ Sídlištní.
- MUSILOVÁ, Marcela. Případová studie jako součást pedagogické praxe. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. ISBN 80-244-0749-3
- NERANDŽIČ, Zoran. Animoterapie aneb Jak nás zvířata léčí. Praha: Albatros, 2006. ISBN 80-00-01809-8.
- PETRŮ, Gabriela a Vlasta KARÁSKOVÁ. Edukační aspekty canisterapie. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. ISBN 978-80-244-1957-2
- STANČÍKOVÁ, Markéta a Jitka ŠABATOVÁ. Canisterapie v teorii a praxi: sborník her a pomůcek pro praktickou realizaci canisterapie u různých cílových skupin. Vyškov: Sdružení Piafa, 2012. ISBN 978-80-87731-00-0
- URBANOVÁ, Michaela a Monika ZOUHAROVÁ. Canisterapie: možnosti využití psa při práci s žáky v základní škole speciální. Praha: IPPP - Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR, 2008. ISBN 978-80-86856-37-7

VÁGNEROVÁ, Marie. Psychopatologie pro pomáhající profese. Portál, 2004. ISBN 80-7178-802-3

VELEMÍNSKÝ, Miloš. Zooterapie ve světle objektivních poznatků. České Budějovice: Dona, 2007. ISBN 978-80-7322-109-6.

Mezinárodní seminář o zooterapiích: 27. 6. -1. 7. 2003 v Brně: sborník příspěvků.Brno: sdružení Folia, 2003. ISBN 80-239-3179-2

Pravda o zooterapii: sborník příspěvků z celostátní konference pořádané dne 25. 11. 2003 v Hluboké nad Vltavou.České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2004. ISBN 80-704-0675-5.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

AAA	Aktivita za pomoci zvířat
AAT	Terapie za asistence zvířat
AAE	Vzdělání za asistence zvířat
AACR	Krizová intervence za asistence zvířat
AOVZ	Asociace zastánců odpovědného vztahu k malým zvířatům
CTA	Canisterapeutická asociace
IAHAIOM	Mezinárodní asociace organizací zabývajících se interakcí mezi lidmi a zvířaty
WHO	Světová zdravotnická organizace

SEZNAM OBRÁZKŮ

Graf 1 Délka canisterapeutického působení

47

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Cílové skupiny	48
Tabulka 2 Pozorované přínosy	49

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P1 Dotazník

PŘÍLOHA P 1: DOTAZNÍK

1. Vaše pohlaví:

- muž
- žena

2. Váš věk:

- do 20 let
- 21–30 let
- 31–40 let
- 41–50 let
- 51–60 let
- nad 60 let

3. Bydlíte:

- Praha
- Středočeský kraj
- Jihočeský kraj
- Plzeňský kraj
- Karlovarský kraj
- Ústecký kraj
- Liberecký kraj
- Královehradecký kraj
- Pardubický kraj
- Kraj Vysočina
- Jihomoravský kraj
- Olomoucký kraj
- Moravskoslezský kraj
- Zlínský kraj

4. Vaše nejvyšší dosažené vzdělání:

- základní
- střední odborné s výučním listem
- střední s maturitou
- vyšší odborné
- bakalářské
- vysokoškolské

5. Délka Vašeho canisterapeutického působení:

- do 1 roku
- 1 – 2 roky
- 3 – 5 let
- 6 – 10 let
- více jak 10 let

6. Máte nějaké vzdělání v oblasti canisterapie?

- ano
- ne

7. Jste-li vzdělán/a v oblasti canisterapie, prosím, uveďte jak:

Canisterapie se využívá pro různé cílové skupiny.

8. Vyberte, prosím, ty skupiny, se kterými jste během svého canisterapeutického působení pracoval/a:

- dítě s poruchou autistického spektra
- dospělý s poruchou autistického spektra
- senior s poruchou autistického spektra
- dítě se záchvatovitým onemocněním (např. epilepsie)
- dospělý se záchvatovitým onemocněním
- senior se záchvatovitým onemocněním
- dítě s mentálním postižením
- dospělý s mentálním postižením
- senior s mentálním postižením
- dítě se smyslovou vadou
- dospělý se smyslovou vadou
- senior se smyslovou vadou
- dítě s tělesným postižením
- dospělý s tělesným postižením
- senior s tělesným postižením
- dítě dlouhodobě nemocné
- dospělý dlouhodobě nemocný
- senior dlouhodobě nemocný
- dítě po závažném úrazu
- dospělý po závažném úrazu
- senior po závažném úrazu
- dítě jako oběť trestného činu
- dospělý jako oběť trestného činu
- senior jako oběť trestného činu
- dítě v krizové situaci
- dospělý v krizové situaci
- senior v krizové situaci
- dítě v azylovém domě
- dospělý v azylovém domě
- senior v azylovém domě
- dítě v nápravném zařízení
- dospělý v nápravném zařízení
- senior v nápravném zařízení
- dítě v pobytovém zařízení
- senior v pobytovém zařízení

- dítě podstupující psychiatrickou léčbu
- dospělý podstupující psychiatrickou léčbu
- senior podstupující psychiatrickou léčbu
- dítě podstupující psychoterapii
- dospělý podstupující psychoterapii
- senior podstupující psychoterapii
- dítě podstupující léčbu závislosti
- dospělý podstupující léčbu závislosti
- senior podstupující léčbu závislosti
- dítě s poruchou pozornosti
- dítě se specifickými poruchami učení
- dítě s vadou řeči
- dítě s poruchou chování
- školní třída – osvětová činnost, prevence šikany

9. S klienty pracujete:

- jednotlivě
- skupinově

10. Vyberte, prosím, ty přínosy canisterapie, které jste u svých klientů pozoroval/a:

- Obohacení života – canisterapie poskytuje společnost psa, lidí...
- Obohacení života – canisterapie jako zdroj podnět, zpestření života
- Rozvoj komunikace a vyjadřovacích schopností
- Rozšíření slovní zásoby
- Rozumový rozvoj
- Rozvoj vnímání
- Podpora správných návyků v chování k ostatním lidem a k sobě
- Podpora správných návyků v chování se ke zvířatům
- Citový rozvoj
- Snížení pocitu smutku a deprese
- Snížení pocitu osamělosti
- Snížení pocit úzkosti
- Snížení agresivity
- Zvýšení sebedůvěry
- Podpora zodpovědnosti
- Podpora projevů lásky a přátelství
- Intenzivnější citové prožívání
- Pozitivní emocionální stimulace
- Pocity štěstí, spokojenosti a radosti
- Pohybový rozvoj
- Rozvoj jemné motoriky
- Rozvoj hrubé motoriky
- Pozitivní dotyková stimulace
- Motivace k pohybu či rehabilitaci
- Zlepšení koordinace pohybů
- Rozvoj orientace v prostoru
- Uvolnění křečů
- Snížení třesu
- Tlumení bolesti
- Pomoc při zklidnění, uvolnění,
- Rozvoj samostatnosti
- Motivace k péči o druhé
- Motivace k určité činnosti/zvýšení zájmu o ni
- Motivace k sebeovládání